

Neziskové organizace v obci a jejich vliv na kvalitu života občanů

Klára Elšíková

Bakalářská práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Klára ELŠÍKOVÁ**

Osobní číslo: **H07184**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Neziskové organizace v obci a jejich vliv na kvalitu života občanů**

Zásady pro vypracování:

Analýza literárních pramenů a zpracování teoretických východisek pro praktickou část.

Příprava výzkumu, výběr a charakteristika výzkumného souboru.

Provedení výzkumu.

Zpracování a vyhodnocení výsledků výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů.

Doporučení pro další fungování neziskové organizace v obci.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

FRIČ, P. *Aktivity a potřeby neziskových organizací v ČR*. Praha: AGNES a ICN, 1998. ISBN 80-902633-0-5.

REKTOŘÍK, J. a kol. *Organizace neziskového sektoru*. Praha: Ekopress, 2007. ISBN 978-80-86929-25-5.

ŠEDIVÝ, M., MEDLÍKOVÁ, O. *Úspěšná nezisková organizace*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2707-3.

Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, včetně jeho novel.
Zákon č. 108/2006 o sociálních službách.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Milan Smola**

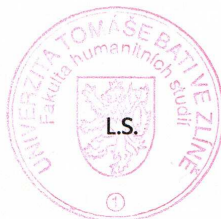
Datum zadání bakalářské práce: **25. ledna 2011**

Termín odevzdání bakalářské práce: **6. května 2011**

Ve Zlíně dne 25. ledna 2011

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 8.5.2011

..... Čížková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydávalečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledků obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Předmětem bakalářské práce je popsat vliv produktu neziskových organizací v obci na kvalitu života občanů. Teoretická část je zaměřena na objasnění základních pojmů v oblasti neziskového sektoru, na typologii, financování a vybrané produkty neziskových organizací. Praktická část práce skrze realizované kvalitativní šetření analyzuje vliv produktu Duševního zdraví, o. p. s. v Přerově na kvalitu života občanů s chronickým duševním onemocněním. Cílem bakalářské práce je poznání vlivu produktu neziskové organizace v Přerově na kvalitu života občanů - vliv na psychický stav, osobní rozvoj, volný čas a sociální síť.

Klíčová slova: neziskový sektor, neziskové organizace, produkt neziskové organizace, fundraising, kvalita života, chronické duševní onemocnění, kvalitativní výzkum

ABSTRACT

The objective of the thesis is to describe the impact of nonprofit organizations in the community on citizen's quality of life. The theoretical part is targeted the explanation of basic nonprofit organizations' concepts, typology, financing and chosen products of nonprofit organizations. The empirical part through the qualitative survey analyzes impact of product of Duševní zdraví, o. p. s. in Přerov on quality of life citizens with chronic insanity. The aim of the thesis it is understanding to impact of nonprofit organization's product in Přerov on quality of life – impact on mental condition, personal progress, spare time and social network.

Keywords: nonprofit sector, nonprofit organizations, product of nonprofit organization, fundraising, quality of life, chronic insanity, qualitative survey

Poděkování

Upřímně děkuji mému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Milanovi Smolovi za odborné vedení, podnětné připomínky a zejména čas, který mi věnoval a trpělivost, kterou projevil.

Veliké poděkování patří ředitelce a sociální pracovníci neziskové organizace Duševní zdraví, o. p. s., které mi poskytly odborné rady a prostory pro realizaci kvalitativního výzkumu.

Dále bych chtěla poděkovat i samotným uživatelům služby, kteří mi věnovali několik minut svého času a byli ochotni přistoupit k rozhovoru. Velice mi pomohli.

Nakonec bych chtěla poděkovat rodičům, sestře a blízkým kamarádům, kteří mě během psaní práce neuvěřitelně podporovali.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	12
1.1 NEZISKOVÝ SEKTOR	12
1.2 NEZISKOVÉ ORGANIZACE	15
2 FUNKCE A TYPOLOGIE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	17
2.1 FUNKCE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	17
2.2 TYPOLOGIE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	19
3 PRODUKTY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V OBCI	26
3.1 SPECIFIKA PRODUKTŮ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	26
3.2 VYBRANÝ PRODUKT NEZISKOVÉ ORGANIZACE	28
3.3 FINANCOVÁNÍ PRODUKTŮ NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ	33
II PRAKTICKÁ ČÁST	36
4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU	37
4.1 CÍL VÝZKUMU, VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	37
4.2 VOLBA TYPU VÝZKUMU.....	40
4.3 METODA VÝZKUMU	40
4.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	41
5 POPIS PRODUKTU A REALIZACE VÝZKUMU	43
5.1 DUŠEVNÍ ZDRAVÍ, O. P. S.....	43
5.2 PRODUKT ORGANIZACE	44
5.3 REALIZACE VÝZKUMU	45
6 PREZENTACE A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	48
6.1 ANALÝZA VÝZKUMNÝCH DAT	48
6.2 INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU	57
6.3 DOPORUČENÍ PRO DALŠÍ FUNGOVÁNÍ DUŠEVNÍHO ZDRAVÍ, O. P. S.....	62
ZÁVĚR	64
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	66
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	70
SEZNAM OBRÁZKŮ	71
SEZNAM TABULEK	72
SEZNAM PŘÍLOH	73

ÚVOD

Bakalářská práce pojednává o neziskových organizacích, které jsou důležitým a nezbytným článkem každé vyspělé společnosti. Obecně platí tvrzení, čím více je neziskový sektor, a v něm působící neziskové organizace, rozvinutý, tím více ve společnosti fungují principy demokracie. Rozvoj neziskového sektoru v ČR je zřejmý od roku 1989. Od této doby došlo k řadě změn, a to přes právní úpravy, zpřesnění vztahu mezi veřejným a neziskovým sektorem, zpřesnění dotačních pravidel až po události jako je vstup ČR do EU. Navzdory výraznému posunu dopředu nedošlo k dostatečnému zmodernizování financování, tzn., řada organizací neustále závisí na finančních zdrojích poskytovaných státem. Tento způsob financování se stal osudným pro řadu neziskových organizací.

V důsledku finanční a hospodářské krize dochází ke krácení dotací, což ohrožuje existenci řady organizací dominantě spoléhajících na tento zdroj financí. Nejenom existence organizací je ohrožena – do nemilé pozice se dostávají i samotní občané, kteří využívají produktů organizace. Zánik organizace má v konečném důsledku největší dopad na samotné občany a kvalitu jejich životů. Pokládají si otázky, co s nimi bude dále. Proto se neziskové organizace začaly více zajímat o možnosti vícezdrojového financování.

V mnohých případech neziskové organizace uspokojují zájmy a potřeby občanů v takových oblastech, které nejsou zabezpečeny státem. Stát uspokojuje především potřeby a zájmy většiny, zatímco jedinci a menšiny jsou v tomhle směru znevýhodněni. Neziskové organizace se naopak orientují na samotného jedince a menšiny, které buďto chtějí něco změnit, něčemu se věnovat nebo se nachází v nepříznivé nebo dokonce v krizové situaci, způsobené např. hmotnou nouzí, zdravotními problémy, nepříznivou rodinnou situací, prostředím, ve kterém se jedinec nachází a kterým je negativně ovlivňován.

V životě každého z nás není téměř nic jistého. Ani pomocí křišťálové koule nelze s naprostou jistotou stanovit, co nás v životě čeká – nedokážeme říci, co nám zítěk přinese, natož co bude za rok, za deset let. Když už dojde k situaci, s níž si sami nevíme rady, je dobré vědět na koho nebo na jaký typ neziskové organizace se v našem okolí můžeme obrátit, jaké má funkce a co nám může poskytnout. Neziskové organizace působí v různých oblastech, zaměřují se na různé cílové skupiny a situace, poskytují různé produkty, fungují na různých principech a pravidlech, které jsou v souladu s aktuální zákonnou úpravou a vnitřními směnicemi příslušné organizace. V oblastech jako jsou např. sociální služby a

zdravotnictví nefunguje neziskový sektor jako alternativa, ale jako jediný zdroj uspokojování zájmů a potřeb občanů.

Práce se zaměřuje na občany obce Přerova, kteří jsou z důvodu chronického duševního onemocnění ohroženi vyčleněním na okraj společnosti. Této znevýhodněné skupině je věnována pozornost z toho důvodu, že se s duševně nemocnými dostávám do přímého kontaktu prostřednictvím dlouhodobé dobrovolnické činnosti vykonávané v Přerově. Odborníci navíc upozorňují na zvyšující se počet duševních onemocnění. Dalším důvodem je nedostatečný zájem společnosti o tuto znevýhodněnou skupinu. Na duševně nemocné je mnohdy pohlíženo jako na „blázný“. Tohle mylné tvrzení je důsledkem neinformovanosti a předsudků rozšiřujících se napříč společností.

Jedinečnou organizací na Přerovsku, která poskytuje sociální službu této znevýhodněné skupině občanů, je Duševní zdraví, o. p. s., sídlící v Přerově. Jelikož poskytuje ojedinělou službu, na základě rozhovoru s ochotnými uživateli z této organizace je posouzen vliv služby na kvalitu života občanů trpících tímto onemocněním. Kvalita života je velice obecným pojmem. Pro účely bakalářské práce je kvalita posuzována z hlediska vlivu produktu Duševního zdraví, o. p. s. na psychický stav, osobní rozvoj, trávení volného času a sociální síť respondentů. Ke zkoumání tohoto vlivu je použit hloubkový rozhovor a k analýze získaných dat je použita technika kódování.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V oblastech jako sociologie, demografie, pedagogika, biologie, ekonomie apod. je používána specifická a jednotná terminologie. Naopak v případě vymezení pojmů neziskový sektor a neziskové organizace se k jednotnému výkladu ještě nedospělo. ČR nemá žádný platný předpis, který by jednotně upravoval tyto pojmy. V oblasti neziskového sektoru a neziskové organizace proto není neobvyklá situace, kdy v odborné literatuře a v masových médiích je uvedené typologické označení, které vzešlo z „dílny“ samotného autora. Nejednotnost je důsledkem existence mnohých definic a klasifikací, které přispívají k nepřehledné orientaci v neziskovém sektoru a mezi neziskovými organizacemi.

Pro účely práce je vhodné vymezit pojmy jako neziskový sektor a neziskové organizace, a to z důvodu soustavné práce s nimi. Vymezení pojmů je důležité pro pochopení významu a smyslu, ve kterém jsou pojmy v práci uváděny.

1.1 Neziskový sektor

Neziskový sektor je velice rozmanitou oblastí a zároveň důležitou součástí každé občanské společnosti, která vede k demokratické stabilitě společnosti a udržuje, popř. rozvíjí její duchovní a ekonomickou sílu. Majduchová (2004, s. 19) popisuje neziskový sektor jako sektor, který disponuje velkými hodnotami hmotného i nehmotného majetku, vklady kapitálu a napříč skutečnosti, že jeho cílem není tvorba zisku, neznamená to, že se nesnaží a že nemá snahu o výkonné a efektivní fungování svojí činnosti.“

Současná pozice a podoba neziskového sektoru v podmínkách ČR má návaznost na bohatou historickou tradici. Kořeny neziskového sektoru spadají až do dob národního obrození, kdy vznikla řada vlasteneckých spolků na podporu umění, kultury, vědy a vzdělávání, z nichž některé přetrvaly dodnes, např. Sokol, Hlávková nadace (Rektořík, 2007).

Již před rokem 1989 existovalo několik oficiálně uznávaných organizací, které lze považovat za zárodky neziskové organizace (dále jen NO), např. ekologická organizace Brontosaurus a ilegální organizace Charta 77 (Rakušanová, 2003). Tyto zárodky NO vedly po roce 1989 ke vzniku celé řady nezávislých spolků a ke zřizování různých nadací. Názor, že neziskový sektor vznikl až po roce 1989, není tedy přesný.

Pro neziskový sektor ČR je rok 1989 zlomový v tom smyslu, že dochází k transformaci politického systému, k podpoře neziskových aktivit, které do roku 1989 neměly žádnou

povolenou organizační podobu, a zejména k oživení občanských svobod a práv a hromadnému zapojování občanů do těchto aktivit.

Změny mající významný vliv na rozvoj neziskového sektoru ČR od roku 1989 do současnosti je možné rozdělit do čtyř etap (Vajdová, 2004; Ministerstvo vnitra, 2003-2011):

- 1. etapa: 1990 – 1992

Význam tohoto období spočívá jednak ve vytvoření prvních právních úprav neziskového sektoru¹, jednak v založení Nadační investiční fond (NIF), ze kterého byly poskytovány příspěvky nadacím za účelem posílení neziskového sektoru a k zajištění dlouhodobé finanční stability českých nadací.² Vznikla Rada pro nadace.³

- 2. etapa: 1993 – 1996

K prvnímu rozdělení finančních prostředků z NIF došlo až v roce 1999, tedy po osmi letech od jeho založení. Důvodem byl nedostatek vůle k rozdělení těchto prostředků. Tato skutečnost vypovídá o skeptickém a rezervovaném vztahu státu k neziskovému sektoru.

- 3. etapa: 1997 – 2001

V tomto období již došlo k rozdělení finančních prostředků z NIF. Vztah státu k neziskovému sektoru byl na lepší úrovni, a to z hlediska intenzity a přesnosti. Mezi důležité události vedoucí k rozvoji neziskového sektoru patřilo přijetí nového zákona o nadacích, přípravy nových zákonů a zpřesnění dotačních pravidel.

- 4. etapa: 2002 – dnes

Neziskový sektor (zejména NNO) byl výrazně ovlivněn reformou veřejné správy, v rámci které došlo k vytvoření krajů. Nové možnosti, jednak z hlediska získávání finančních pro-

¹ 27. března 1990 přijímá československé Federální shromáždění zákon č. 83/1990 Sb. „O sdružování občanů“ (občanům umožňuje sdružovat se a dochází k nahrazení pojmu spolek pojmem sdružení, kterým jsou dle zákona označeny spolky, společnosti, svazy, hnutí, kluby a jiná občanská sdružení, jakož i odborové organizace) a zákon č. 84/1990 Sb. „O právu shromažďovacím“.

² Vláda vyčlenila 1% akcií z druhé vlny kupónové privatizace jako majetek tohoto fondu (Fórum dárců, 2010).

³ Rada pro nadace byla usnesením vlády zřízena v roce 1992, a to jako poradní orgán vlády pro otázky NNO. V roce 1998 došlo k transformaci na RNNO (Vláda ČR, 2010).

středků v rámci celé řady programů, např. operační programy, jednak z hlediska navazování partnerství, přinesl neziskovému sektoru květen 2004, kdy ČR se stala členem EU. Vstup do EU přispěl k větší heterogenitě společnosti, tzn., na území ČR se zvýšil podíl národnostních menšin. Čím více je společnost heterogenní, tím větší je pravděpodobnost tržního selhání. Naopak v případě homogenní společnosti nebude existence neziskového sektoru nutná, a to z důvodu zajištění všech statků státem (Schaad, 1998). Častým důvodem selhání je neuspokojení poptávky po veřejných statcích⁴ na straně menšin – přirozeně jsou uspokojovány potřeby a zájmy většiny. Proto nastupuje neziskový sektor, jehož orientace je i na samotného jedince a menšinu.

Všechny čtyři etapy mají zřejmý vliv na rozvoj neziskového sektoru. Každá mince má dvě strany a lze se setkat s tvrzením, že u některých NO došlo k ne příliš pozitivnímu vývoji, který se projevil v jejich orientaci na zisk, tzn., zřizovatelé na tom vydělávali ve svůj prospěch, nikoli k prospěchu uživatelům.

Je-li neziskovému sektoru věnována pozornost z ekonomického hlediska, jedná se o část národního hospodářství (viz tabulka č. 1), ve kterém subjekty fungující a produkující statky získávají prostředky pro svoji činnost cestou přerozdělovacích procesů. V neziskovém sektoru nejde o zisk ve finančním vyjádření, ale o přímé dosažení užítku zpravidla majícího podobu veřejné služby⁵ (Rektořík, 1998).

⁴ Jako podstatný rozdíl mezi veřejnými a soukromými statky se dá označit princip nevylučitelnosti (ze spotřeby veřejných statků nemohou být vyloučeny, a to ani částečně třetí osoby) a/nebo princip nerivalit (Schaad, 1998).

⁵ Veřejná služba je definována jako pomoc obci v záležitostech, které jsou v jejím zájmu. Jedná se o pomoc při zlepšování životního prostředí, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, pomoc v oblasti kulturního rozvoje a sociální péče. Obce tuto veřejnou službu mohou organizovat, avšak není to jejich povinnost (Magistrát města Přerova, 2010, s. 3).

Tab. 1 Pestoffovo uspořádání hospodářství

Sektor	Charakteristika organizací
ziskový, soukromý, tržní (první sektor)	ziskové, formální, soukromé (privátní)
neziskový, veřejný (druhý sektor)	neziskové, formální, veřejné
neziskový, soukromý (nestátní, třetí sektor)	neziskové, formální, soukromé (privátní)
neziskový, domácnosti	neziskové, neformální, soukromé (privátní)

Zdroj: Rektořík, 2007, s. 21

1.2 Neziskové organizace

Vznik NO lze zpočátku vnímat za evoluční a samovolný, jako jakousi kolektivní odpověď na sociální problémy v dané době – pomohly a dodnes pomáhají občanskou společnost stabilizovat, kultivovat a podporovat její demokratické principy fungování (Schaad, 1998).

Pojem NO nepatří k těm pojmům, u kterých člověk musí dlouze přemýšlet nad jejich významem. Jak ze samotného názvu vyplývá, jedná se o organizace, které nejsou zaměřeny na zisk. Tímto obecným způsobem vnímají NO většinou lidé, kteří se činností NO nijak zvlášť nezaobírají. I když z určitého pohledu pravdu mají, takové zjednodušené a obecné vymezení je pro účely práce nedostačující. Z důvodu ucelenější představy jsou uvedena i některá vymezení NO z pohledu odborníků.

- Zákon č. 586/1992 Sb., o dani z příjmu, § 18, odst. 7 vymezuje NO jako organizaci charakteru právnické osoby, která nebyla zřízena nebo založena⁶ za účelem podnikání.
- Neziskovky.cz, o. p. s.⁷ (2008): Organizace, které nevytvářejí zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele; zisk sice mohou vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět k rozvoji organizace a plnění jejích cílů.

⁶ Zda se NO zřizuje nebo zakládá je uvedené v příslušném zákonu NO.

⁷ Neziskovky.cz, o. p. s. je uznávanou a ekonomicky zdravou organizací, poskytující vzdělávací, informační a poradenské služby pro nekomerční a komerční subjekty v oblasti rozvoje neziskového sektoru a filantropie (Neziskovky.cz., 2008).

- Rektořík (1998, s. 5): Organizace legislativně stojící mimo obchodní zákoník, které nejsou zřízeny či založeny za účelem podnikání. Od organizací založených podle obchodního rejstříku se liší v oblastech jako je např. legislativa, fundraising, motivace.
- Portál veřejné správy ČR (Ministerstvo vnitra ČR, 2003-2011): Organizace ve smyslu NNO, do níž patří právní formy občanských sdružení, obecně prospěšných společností, nadací a nadačních fondů a církevních právnických osob (užší vymezení NO).

Portál veřejné správy ČR (Ministerstvo vnitra ČR, 2003-2011) a Majduchová (2004, s. 20) považují za NO subjekty s těmito znaky:

Mají formální strukturu – jsou institucionalizované, mají právní subjektivitu, jistou organizační skutečnost, zákonem stanoveny právní formy.

Nemají za cíl vytvářet zisk - nepřipouští se u nich žádné přerozdělování zisků vzniklých z činnosti organizace mezi vlastníky nebo vedení organizace. Zisk se užívá v souladu se statutem organizace a vrací se zpět do činností souvisejících s posláním⁸ organizace.

Samosprávné a nezávislé, jsou vybaveny vlastními postupy a strukturami, které umožňují kontrolu vlastních činností, nekontroluje je ani stát, ani instituce stojící mimo ně, právo kontrolovat finanční toky mají sponzoři, dárci, donátoři.

Dobrovolné, vysoký podíl dobrovolnické činnosti. Příklady projevů dobrovolnosti: práce bez nároku na odměnu, dary, sbírky.

U znaků NO je nutné poukázat na skutečnost, že i přestože NO jsou ve většině případů soukromé, dobrovolné a nezávislé, není to překážkou pro získání prostředků ze státních, regionálních, obecních a místních zdrojů. Získané zdroje by měly být užity ke zkvalitnění života jednotlivců, skupin občanů, kteří využívají produktu NO.

⁸ Poslání má konkrétní charakter ve vztahu k důvodům, proč byla NO založena a představuje zaměření organizace ve vztahu k dosažení předpokládaných užitků (Šedivý, Medlíková, 2009, s. 35).

2 FUNKCE A TYPOLOGIE NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ

NO zastávají důležitou roli ve všech oblastech lidského života. Jejich význam spočívá především v uspokojování individuálních i skupinových zájmů a potřeb občanů různých věkových kategorií, v podání pomocné ruky v nepříznivých životních a krizových situacích, které mohou potkat kohokoli apod. V každé obci (zejména v těch větších) působí hned několik NO, jejichž činnosti a aktivity se promítají do životů všech občanů v obci, popř. přilehlých oblastí. Podoba těchto činností a aktivit je v souladu s funkcemi NO a neziskového sektoru.

Mezi NO se řadí mnoho subjektů, které se liší svým posláním, cílem, svojí činností a aktivitami, strategií, způsobem financování, cílovou skupinou apod. Z důvodu lepší orientace mezi NO došlo k jejich systematizaci. Jelikož pojem NO není jednotně vymezený, existuje několik typologií NO podle různých kritérií, které jsou uvedeny níže.

2.1 Funkce neziskových organizací

NO fungují na principu nezávislosti. Míra této nezávislosti jde ruku v ruce s funkcemi, které neziskový sektor ve společnosti zastává. Všeobecně jsou rozlišovány následující funkce neziskového sektoru a NO (Majduchová, 2004; Pospíšil, 2009):

1. servisní funkce

Poskytování veřejnoprávních služeb občanům - služby vytváří individuální hmotné (např. jídlo, postel, oblečení, čisté injekční stříkačky), ale i nehmotné statky (např. poradenství, zprostředkování sociálního kontaktu, různé kurzy). Statky mohou být vyjádřeny v peněžních jednotkách a zaplacený přímo příjemci nebo jiným subjektům. Poskytováním těchto statků, které jsou Schaadem označeny za statky důvěry, si NO získaly převahu nad ziskově orientovanými subjekty (Schaad, 1998).

Servisní funkce se projevuje především v oblastech ekonomických aktivit, v nichž selhává trh i stát. Důležitým znakem servisní funkce je to, že „poskytování služby není podmíněno realizovanou změnou politiky“, čímž se odlišuje od funkce advokační (Pospíšil, 2009, s. 6).

2. advokační funkce (funkce sociální změny)

Tato funkce spočívá v obhajobě nebo v prosazování práv a zájmů jednotlivců nebo konkrétních skupin občanů. V mnoha společnostech je tato funkce nejvýznamnější. Na druhou

stranu NO nezasahují pouze v oblastech s pozitivními a humánními cíli, ale mohou zasahovat i do oblastí, které pod nátlakem vedou k získání užitku jen pro své soukromé účely.

3. expresivní funkce (funkce strážce hodnot)

Salamon tuto funkci od funkce advokační odlišil tím, že kromě politických a společenských zájmů jsou neziskovým sektorem poskytovány i nástroje k vyjádření velkého množství pocitů a impulsů – uměleckých, duchovních, kulturních, etnických, sociálních a volnočasových (Pospíšil, 2009, s. 6). NO vytváří prostor pro uvědomění si odlišností ve společnosti. Prostřednictvím vnímání odlišností mohou občané objevit svoje schopnosti, které jsou v práci nebo v běžném životě potlačené a nerozvinuté.

4. budování komunity (sociální kapitál)

Koncept navazování kontaktů, budování vazeb a sjednocování. Aktivní účast jednotlivců, skupin v práci místních NO vede k rozvoji sociální interakce, k odpovědnosti za život v obci, k upevnění důvěry, pocitu vzájemnosti – předpoklady dobře fungující komunita.

5. charitativní funkce

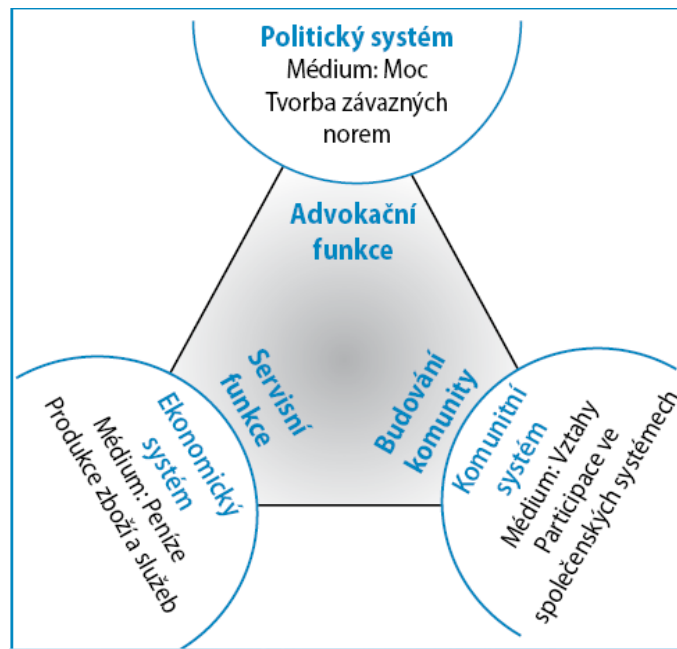
Charitativní funkce je s neziskovým sektorem úzce spojena a spočívá v redistribuci zdrojů, a to především finančních zdrojů, od bohatších občanů a skupin k ostatním.

6. inovační funkce

Aniž by to na první pohled vypadalo, neziskový sektor je tím inovátorem věcí ve společnosti, nikoli ziskový sektor. V oblastech jako např. sociální práce, vzdělávání nebo postupy aktivizace občanů nemusí vždy docházet k vytváření něčeho novému. Inovační funkce může mít podobu převzetí nebo aplikaci moderních metod ze zahraničí. Tato funkce vytváří náročnější prostředí pro samotnou činnost NO.

NO nepůsobí v obci pouze v interakci organizace a jednotlivce nebo jiná organizace. Ve většině případů funguje i ve vztahu k jednotlivým subsystémům společnosti, tj. ekonomický (ve vztahu k ekonomickému subsystému NO vystupují jako firmy, které jsou ovládány penězi a produkují soukromé nebo veřejné statky určené k prodeji), politický (působení NO je upraveno legislativou; rozlišení mezi těmi, kdo moc mají, kdo nikoli), komunitní subsystém (NO jsou plně závislé na lidech, nejčastěji svých členech a podporovatelích, kteří vystupují jako komunita, skupina nebo individuální aktéři) (Pospíšil, 2009, s. 9). Aktivity a činnosti NO jsou umístěny do prostoru mezi uvedené tři subsystémy – viz obrázek č. 1.

Obr. 1 Funkce NO jako přispěvatelů do společenských subsystémů

Zdroj: Pospíšil, 2009, s. 10

Z obrázku č. 2 je zřejmá skutečnost, že poskytované aktivity a činnosti NO se shlukují do tří hlavních skupin, tj. NO poskytují servisní funkci, advokační funkci a funkci budování komunit. Každá skupina směřuje k jednomu z uvedených subsystémů⁹.

Způsob, jakým jsou tyto funkce NO zastávány, je odrazem kvality poskytovaných produktů (viz kapitola 3). Kvalitu ovlivňují především samotní pracovníci NO, u kterých je na prvním místě potřebná silná motivace. Důvodem je skutečnost, že pracovní pozice v oblasti neziskového sektoru (zejména v NNO) nejsou dostatečně platově ohodnoceny.

2.2 Typologie neziskových organizací

V předchozích kapitolách jsou NO vnímány všeobecně, tzn., jsou vymezeny společné znaky, na základě kterých je možné organizaci považovat za neziskovou. Naše společnost se vyznačuje existencí mnoha NO. Pokud by se všechny NO řídily jednotnou právně organi-

⁹ NO mohou být spjaty mimo ekonomický, politický a komunitní subsystém i se subsystémy jako je sport, umění, sociální práce, náboženství, vzděláváním...atd.

začíná normou, měly by stejné poslání, stejnou cílovou skupinu, stejnou nabízenou službu apod. docházelo by k pokrytí jen určité potřeby a zájmů jedné cílové skupiny. Tato situace by nevedla k rozvoji demokratické společnosti. Proto je nezbytná rozmanitost působení NO.

Na základě různých poslání a cílů NO, které v podobě odlišných činností prorůstají napříč společnostmi, se vytvořila potřeba jejich systematizace, a to podle různých kritérií. Vhodná volba kritérií, která by měla být účelová a dobře zvážena, výrazně ovlivňuje další fungování NO v mnohých směrech.

Zejména jsou ovlivněny tyto oblasti fungování NO (Šedivý, Medlíková, 2009, s. 24):

- možnosti vlivu zakladatelů na další fungování organizace,
- způsob rozhodování v organizaci – statutární a výkonné orgány,
- přístup k veřejným a soukromým zdrojům financí,
- daňové úpravy a výhody,
- možnosti podnikání formou vedlejší činnosti (mimo poslání),
- transparentnost organizace.

Existence NO závisí především na volbě produktu a schopnostech dosáhnout na finanční zdroje za účelem jeho realizace. Z hlediska financování je uvedena typologie ze skript Otrusínové (2009), kde jsou organizace neziskového sektoru ve vztahu k principům financování rozděleny na tzv. **státní neziskové organizace** (zaměřené na realizaci výkonu veřejné správy; zakládají je ministerstva nebo místní úřady, jsou financovány přímo ze státního rozpočtu, tzn., každoročně obdrží finance ze státního rozpočtu prostřednictvím ministerstev nebo místních úřadů) a **soukromé neziskové organizace** (působí mimo dosah veřejné správy, fungují na otevřeném trhu, tzn., co si nevydělají nebo neseženou, to nemají) – srovnej s tabulkou č. 2.

Tab. 2 Členění NO ve vztahu k principům financování

Státní neziskové organizace	Nestátní neziskové organizace
Fondy	Nadace a nadační fondy
Státní fondy	Obecně prospěšné společnosti
Příspěvkové organizace	Vysoké školy
Územní samosprávné celky	Společenství vlastníků jednotek
Organizační složky	Sdružení
	Politické strany a hnutí
	Círky a náboženské spolky
	Ostatní nevýdělečné organizace

Zdroj: Otrusinová, 2009, s. 8

Mezi státní neziskové organizace, kterým se oficiálně říká příspěvkové organizace, patří např. domovy pro seniory, školy, dětské domovy, ústavy sociální péče, muzea, divadla, galerie, knihovny, informační centra apod. Jelikož každá mince má dvě strany, tak i příspěvková organizace má svoje výhody i nevýhody. Za hlavní výhodu je možné považovat způsob financování - každoroční obdržení finančních prostředků ze státního rozpočtu (nemusí ovšem trvat věčně). Naopak nevýhodou je jejich podřízenost zakladateli, kde svoji roli mohou hrát i politické zájmy (MPSV, 2009).

Rektořík (1998, s. 18 a 19) a Majduchová (2004, s. 25) ve svých knihách uvádějí třídící kritéria zpracovaná do tabulky č. 3.

Tab. 3 Základní kritéria členění NO

Kritérium podle:	Členění NO dle kritéria:	Stručné vymezení:
zakladatele	veřejnoprávní organizace	založena státní správou, samosprávou
	soukromoprávní organizace	založena soukromou PO nebo FO
	veřejnoprávní instituce	vznikla jako veřejnoprávní organizace ze zákona
globálního charakteru poslání	organizace veřejně prospěšné	uspokojuje potřeby veřejnosti
	organizace vzájemně prospěšné	založena za účelem vzájemné podpory skupin FO i PO →spjatý společným zájmem
způsobu financování	zcela z veřejných rozpočtů	rozpočtová organizace
	zčásti veřejných rozpočtů	kombinace financování
	z různých zdrojů	dary, sponzoring, sbírky, granty,...
	z výsledků realizace poslání	vlastní příjmy – prodej produkovaných statků
právně organizační normy	organizace podle zákona č. 576/90 Sb.*	
	organizace podle ostatních zákonů platných pro NO**	
	organizace podle zákona č. 513/1991 Sb.***	

* Zákon č. 576/90 Sb., o hospodaření s prostředky ze státního rozpočtu.

** Zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, zákon č. 248/1995 Sb., o OPS, zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech

*** Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dat Rektořík (1998) a Majduchová (2004)

Na základě již uvedeného užšího vymezení NO a kritéria právně organizační normy jsou organizace členěny na tyto právní formy:

- občanská sdružení (zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů), např. Armáda spásy, Bílý kruh bezpečí, Arnika, Český červený kříž),
- obecně prospěšné společnost (zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech; vstoupil v platnost 1. ledna 1996; např. Člověk v tísni, Kühnův dětský sbor, Duševní zdraví),

- nadace a nadačních fondy (zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech; vstoupil v platnost 1. ledna 1998; základní rozdíl mezi nadací a nadačním fondem je z hlediska nadačního jmění: nadace v okamžiku založení musí mít nadační jmění nejméně 500 000 Kč, u nadačního fondu není hranice pro nadační jmění stanovena – uvedeno v § 3, odst. 4; Např.: Kapka naděje, Nadace Terezy Maxové, Nadace rozvoje občanské společnosti, Nadace Charty 77, Naše dítě),
- církevní právnické osoby (upravuje zákon č. 3/2002 Sb., o církvích a náboženských společnostech; např. Česká katolická charita, Oblastní charita Přerov, Arcibiskupství olomoucké).

Počet uvedených právních forem NO od roku 1989 neustále roste, a to zejména v důsledku demografických, politických, sociálních změn, které ovlivňují chování společnost jako celku. Tyto změny se projevují např. na vysoké rozvodovosti, nízké porodnosti, odkladu rodičovství, ve změně pohledu na tradiční rodinu, stárnutí populace, růstu počtu nezaměstnaných mladých žen a mužů, bezdomovectví, přistěhovalectví, růstu počtu civilizačních onemocnění a duševních onemocnění. Důsledkem změn je větší počet skupin na okraji společnosti a větší potřeba zapojení neziskového sektoru a NO.

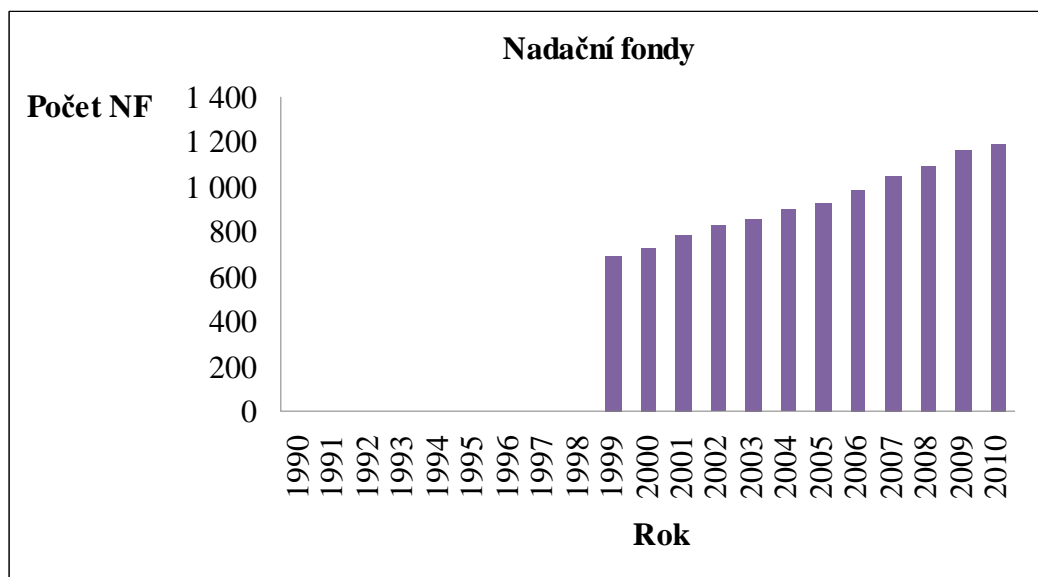
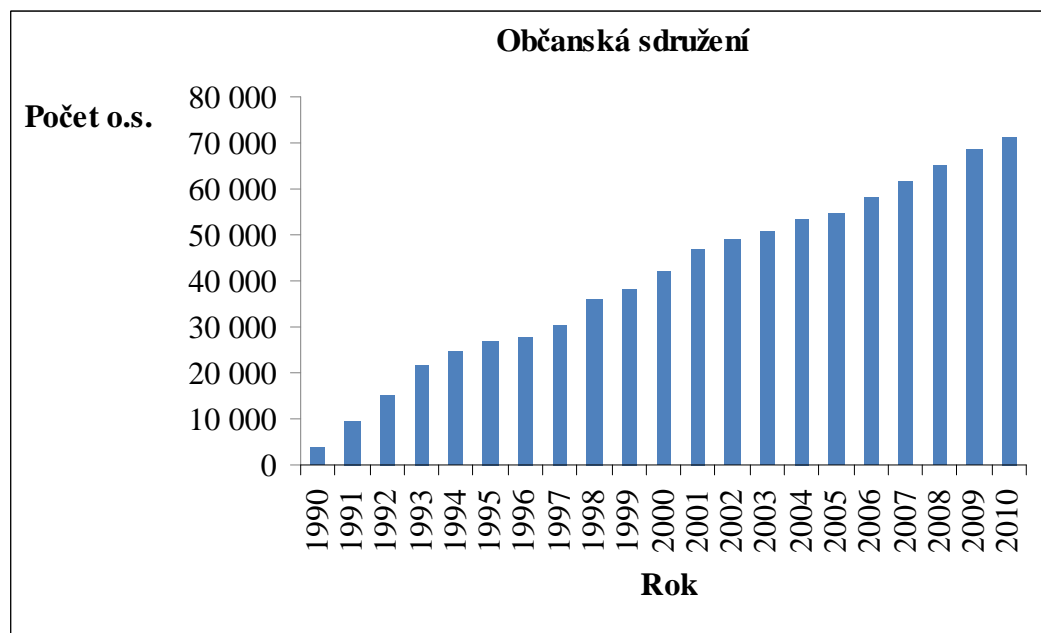
Majduchová (2004, s. 12) ve své knize uvádí tři směry působící na rozmach NO:

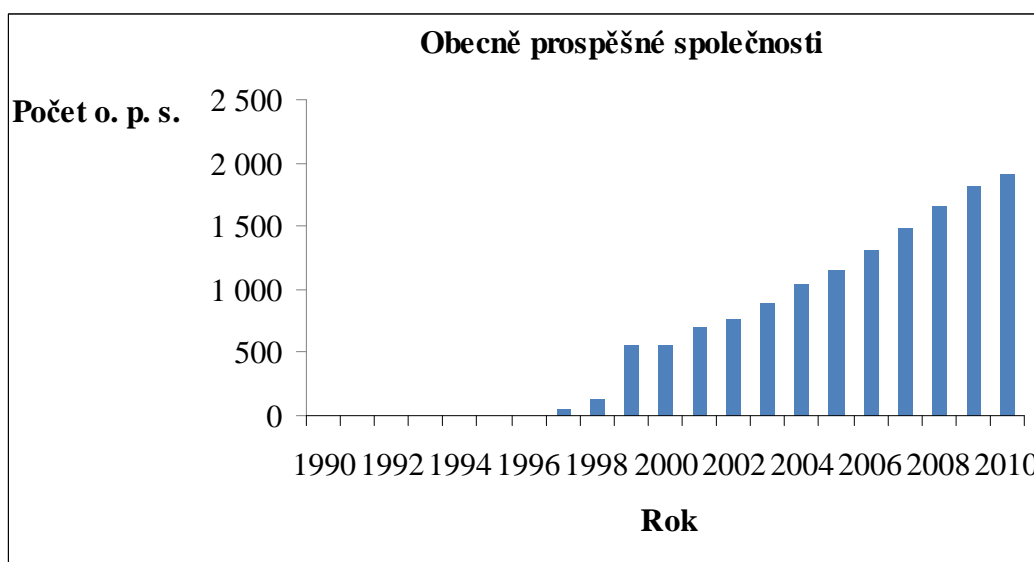
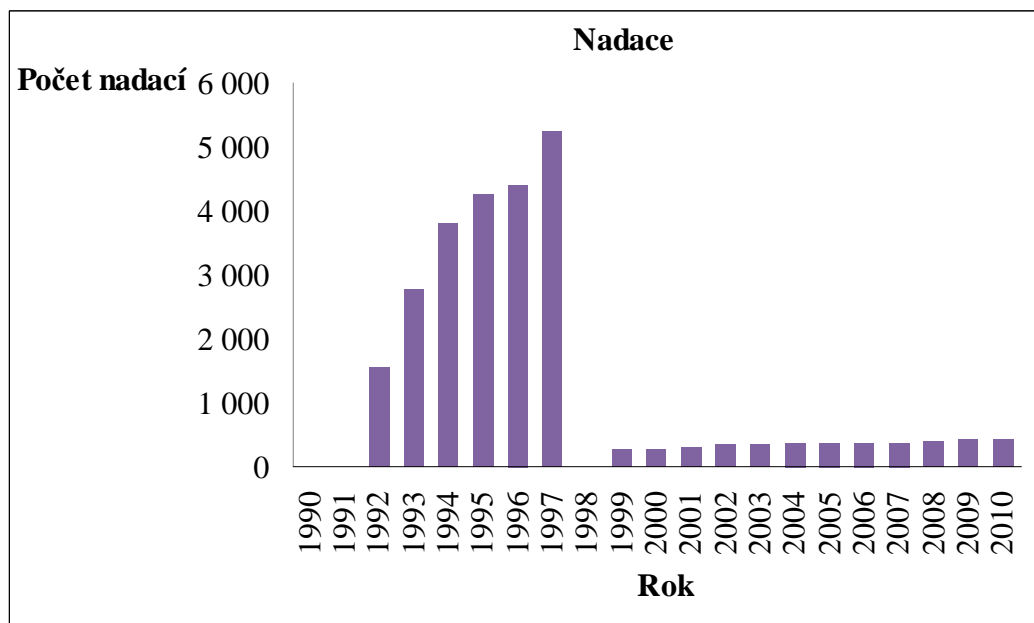
- **směr zdola** (potřeba lidí změnit svůj život a věci kolem sebe k lepšímu a zlepšit kvalitu života → tyto potřeby vychází např. ze snahy chránit životní prostředí, najít si zaměstnání, zlepšit postavení osob s duševním onemocněním, chránit zájmy menšiny)
- **směr zvenčí** (odraz podpory tlaků zdola → významnou úlohu zastávají církve, soukromé dobrovolné organizace, rozvojové agentury atd.)
- **směr shora** (výraz státní politiky mající většinou dva cíle: redukce vládních výdajů na sociální záležitosti a podpora rozvoje NO ve společnosti)

Vývoj počtu jednotlivých právních forem je uvedený na obrázku č. 3. Z obrázků je zřejmá skutečnost, že největší a stále narůstající zastoupení ve společnosti mají občanská sdružení (např. v podobě klubů, hnutí, svazů, společností, odborových organizací), která jsou zakládána za účelem realizace společného zájmu, potřeb, názorů a cílů. Občané se sdružují z důvodu nespokojenosti se svým okolím nebo chtějí prosadit něco významného – hlas sku-

piny má v mnoha případech převahu nad hlasem jednotlivce. Občanská sdružení jako NNO mají možnost dosáhnout na granty, získat zdroje od soukromých dárců, nadací, ministerstev, mezinárodních institucí. Nadace na rozdíl od ostatních NNO shání finanční prostředky, aby podpořily činnosti jiných organizací. Jsou proto také významným finančním zdrojem pro ostatní NO, jako jsou např. občanská sdružení.

Obr. 2 Počet základních typů NNO v jednotlivých letech 1990 – 2010

Zdroj: ČSÚ, Albertina - Firemní monitor (Neziskovky cz., o. p. s., 2008)

Z grafů je od roku 1998 patrný úbytek nadací a naopak nárůst nadačních fondů. Rok 1998 přinesl legislativní úpravu v oblasti nadací a nadačních fondů. V obou případech se jedná o rovnocenné subjekty, jež jsou zřizovány za účelem sdružení majetku, který je určen k dosahování obecně prospěšných cílů. V důsledku novelizace zákona je u nadace stanovený limitující faktor, tzn. je určena minimální výše nadačního jmění v hodnotě 500 000 korun. Tato výše nadačního jmění (vyplývající ze zákona) způsobila pokles v počtu nadací prostřednictvím transformace na nadační fond.

3 PRODUKTY NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ V OBCI

Základním předpokladem pro naplnění potřeb a zájmů občanů je odpovídající nabídka reálného produktu NO v dané obci a určení podporovatelů a samotné cílové skupiny, pro kterou bude produkt přínosem. V porovnání nabídky neziskového sektoru s tržní nabídkou produktů poskytovanými podnikatelskými subjekty jsou produkty neziskového sektoru cílenější a v mnoha případech i efektivnější. Důvodem je primární orientace na reálné potřeby a zájmy občanů, nikoli na maximalizaci zisku, jako je tomu u podnikatelských subjektů.

Ze samotné podstaty neziskového sektoru vyplývá skutečnost, že většina nabízených produktů je v podobě služby. Navíc člověk je tvor společenský, má tedy potřebu být zapojený, jak do společenského, tak do ekonomického života. V obci především působí NO, které poskytují služby za účelem tohoto zapojení.

Na území, kde jsou víceméně pokryty potřeby a zájmy občanů, jsou lepší předpoklady pro vedení kvalitního života, a to jak z pohledu cílových skupin, tak i ostatních spoluobčanů. Každá obec by měla pečovat o své občany v co možná největší míře. A pokud péči není schopna zajistit sama, měla by podporovat vznik a rozvoj NO, na které péči deleguje.

3.1 Specifika produktů neziskových organizací

Občané jsou ti, kdo určují poptávku po produktech NO, a to prostřednictvím svých potřeb a zájmů. Rektořík ve své knize uvádí (2007, s. 26):

„NO nejsou zde tedy proto, že si to přeje vláda, ale proto, že si to přejí občané.“

Z toho vyplývá skutečnost, že analýza cílové skupiny a podporovatelů by měla předcházet rozhodnutí o samotném produktu. Analýza by neměla být založena na předpokladech, ale na skutečnostech. Obecně platí, čím konkrétněji je analýza zpracována a vyhodnocena, tím více máme informací o potřebách a zájmech vybrané cílové skupiny a podporovatelích, a tím lépe je možné připravit nabídku produktu tak, aby co nejvíce byla v souladu s potřebami těchto skupin. Dobrovolníky, zaměstnance a členy statutárních orgánů je možné považovat jednak za cílové skupiny, jednak za podporovatele NO. Další rozdělení cílových skupin a podporovatelů je uvedeno v tabulce č. 4.

Tab. 4 Cílová skupina a podporovatelé

Cílová skupina	Podporovatelé
přímí klienti	média
Zaměstnanci	management organizace a další zaměstnanci
Dobrovolníci	dobrovolníci
členové statutárních orgánů	členové statutárních orgánů
nepřímí klienti (rodinní příslušníci klientů)	dodavatelé služeb; spolupracující subjekty (i zahraniční); zakladatelé; dárci a sponzoři; subjekty veřejné správy; skupiny veřejnosti přímo ovlivněny činností organizace

Zdroj: Vlastní zpracování na základě informací Šedivý, Medlíková (2009, s. 35)

Šedivý, Medlíková (2009) za produkt NO označili službu nebo výrobek - tímto způsobem je produkt vnímán v celé práci. Pro lepší představu o tom, co je výrobkem a co službou NO, je zpracován zkrácený přehled příkladů těchto produktů – viz tabulka č. 5. Organizace neziskového sektoru jsou převážně zaměřeny na poskytování služeb v oblasti ochrany a podpory zdraví, sociálních služeb, vzdělání, humanitární pomoci (Rakušanová, 2003).

Tab. 5 Členění produktu NO

Výrobky	Služby
Výrobky chráněných dílen (svíčky, polštáře, květináče,...)	Sociální služby (denní stacionáře, realitní služby, půjčování pomůcek, hospice,...)
Publikace, knížky	Zdravotní služby (výkony hrazené zdravotní pojišťovnou, péče o seniory, péče o onkologicky nemocné pacienty)
Mapy a průvodce	Opravy památek
Stromky z ekologické školky	Poskytování poradenství a vzdělávání
Ekologické brikety	Mateřská centra
Upomínkové předměty	Volnočasové aktivity

Zdroj: Šedivý, Medlíková, 2009, s. 38

Většina nabízených produktů NO je tedy v podobě služby. Ve skutečnosti ne všechny NO poskytují služby pozitivně a humánně orientované. Najdou se i takové organizace, které pod nátlakem směřují k získání užitku jen pro své soukromé účely. Základem je vybrat si takového poskytovatele služeb, jehož činnosti a aktivity odpovídají našim potřebám. Doporučení, jak vybrat poskytovatele služeb, je uvedeno v příloze I. V oblastech, jako jsou např. sociální služby¹⁰, zdravotní péče, nefunguje neziskový sektor jako alternativa, ale jako jediný zdroj uspokojování zájmů a potřeb občanů. Konkrétní služby, které občané mohou poptávat, lze rozčlenit do jednotlivých oblastí působení NO – viz tabulka č. 6.

Tab. 6 Příklady služeb a u vybraných oblastí působení NO

Oblast působení	Příklady služeb spadajících do dané oblasti
kultura, ochrana památek, umění	kina, kulturní domy, knihovny, muzea, divadla
zdravotní péče a sociální služby	sociální rehabilitace, stacionář, nízkoprahová centra, tísňové linky, pečovatelské služby, osobní asistence
ochrana životního prostředí	ekologická výchova, ekologické poradny, útulky a záchranné stanice, ochrana přírody, zemědělství
rekreace, sport, tělovýchova	sportovní kluby, zájmové kroužky, tělovýchovné jednotky

Zdroj: Vlastní zpracování z Katalogu neziskovek (Neziskovky cz., o. p. s., 2007)

3.2 Vybraný produkt neziskové organizace

Produkty NO mají obecně přispět ke zkvalitnění života. Kvalita života je velice složitým pojmem, který byl poprvé užit v souvislosti s ekonomickým vývojem občanské společnosti a s úlohou státu v oblasti materiální podpory nižších společenských vrstev (Payne, 2005). V současnosti se kvalita života neodvívá pouze od materiální stránky, jsou zde zapojeny i

¹⁰ Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách vymezuje sociální službu jako *činnost nebo soubor činností podle tohoto zákona zajišťujících pomoc a podporu osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.*

další dimenze např. psychologická, sociální, duchovní, politická, ekologická (Svobodová, 2007).

Kanadské ozbrojené síly vycházely v práci s lidskými zdroji¹¹ z modelu kvality života obsahujícího pět základních domén – zdraví; volný čas a osobní rozvoj; sociální síť; práce a profesní rozvoj; bydliště, komunita a okolí. Jedinec uvedeným doménám přiřkládá různé osobní významy. Podle rozsahu (s ohledem na možnosti, příležitosti a omezení, které každý ve svém životě má) naplnění těchto domén v reálném životě je možné zjistit kvalitu života jedince.

Posouzení vlivu produktu NO na kvalitu života občanů je velice individuální. I v případech, kdy člověk zvažuje např. místo bydliště, je pozornost věnována nabídce produktů NO. Někdo v obci vyhledává rozvinutý kulturní život, pro jiného je důležitá dostupnost sociálních služeb, dostupnost a možnosti vzdělávání, trávení volného času, možnosti osobního a profesního rozvoje apod. Stále většího významu nabývá i životní prostředí. Potřeby a zájmy občanů stejně jako faktory ovlivňující kvalitu života jsou skutečně rozmanité.

Neziskovky.cz, o. p. s. (2008) rozdělila potřeby občanů do následujících oblastí:

- kultura, ochrana památek, umění
- výzkum a vzdělávání
- práce s dětmi a mládeží
- rekreace, sport, tělovýchova
- zdravotní péče a sociální služby
- ochrana životního prostředí; ochrana lidských práv; rovné příležitosti; komunitní rozvoj; ostatní (např. podpora neziskového sektoru, jeho PR, informační služby, podpora dárcovství a dobrovolnictví)

Obec, v níž NO svojí činností pokrývají všechny, popř. většinu uvedených oblastí potřeb, má větší předpoklady vytvořit podmínky pro kvalitní život občanů. Každá obec by proto měla činnost NO na svém území podporovat (zejména finančně). Samozřejmostí by měl být soulad mezi nabídkou a poptávkou po produktu.

Občané poptávající produkty NO se odlišují nejenom potřebami a zájmy, ale i různými situacemi, v nichž se nachází. Proto je na místě rozčlenění občanů podle jejich znevýhodnění do specifických skupin.

Čepelka (2003, s. 91) za typicky znevýhodněné skupiny označil tyto skupiny občanů:

- a) nezaměstnaní (zejména dlouhodobě),
- b) noví absolventi škol bez praxe,
- c) lidé s nízkým vzděláním,
- d) lidé (před)důchodového věku,
- e) lidé z venkova i měst, jež nízké příjmy ukotvují do chronické chudoby,
- f) drogově závislí,
- g) zdravotně (mentálně, tělesně, smyslově nebo kombinovaně) postižení,
- h) duševně nemocní,
- i) matky a rodiny s malými dětmi,
- j) lidé bez běžného sociálního a hlavně rodinného zázemí (např. po návratu z výkonu trestu, z psychiatrické léčebny, po dlouhodobé nemoci, osoby bez přístřeší, mladiství z dětských domovů a výchovných ústavů),
- k) mladí lidé, kteří nemají zajištěnou ani práci, ani bydlení,
- l) přistěhovalci, resp. uprchlíci,
- m) etnické menšiny,
- n) oběti domácího násilí,
- o) osoby v krizi a ohrožené závislostí a jinými nežádoucími jevy.

Jak bylo uvedeno v předchozím odstavci, jednou z oblastí, na kterou jsou NO v pozici poskytovatele služeb převážně zaměřeny, je oblast sociálních služeb. Tato oblast služeb je mi velice blízká, a to z důvodu dlouhodobého působení v zařízení, které je poskytovatelem sociální služby – sociální rehabilitace v Přerově. Znevýhodnění jedinci se obrací na různé poskytovatele služeb, existují různá zařízení sociálních služeb. Avšak ne každé zařízení sociální služby v obci působí a ne každé je vhodné pro danou znevýhodněnou skupinu.

¹¹ Název práce je Strategic Plan for Quality of Life Improvements in the Canadian Forces.

Jelikož v Přerově žiji od narození, vybrala jsem si tuto obci za modelovou, a to za účelem vytvoření přehledu zařízení sociálních služeb zřízených na území Přerova – srovnej s tabulkou č. 7. Jednotlivá zařízení jsou zaměřena na potřeby a zájmy různých znevýhodněných skupiny, tzn., mají vliv na kvalitu života různých skupin občanů. K jednotlivým typům zařízení sociálních služeb je uvedena i cílová skupina, a to dle dělení znevýhodněných skupin od Čepelky (2003).

Na základě dat z Registru poskytovatelů sociálních služeb, kdy nebyl brán ohled na kapacitu zařízení, na formu poskytování sociální služby, ani na věkovou kategorii klientů, chybí v Přerově následující zařízení sociální služby: týdenní stacionáře, raná péče, služby následné péče, terapeutické komunity, nízkoprahová denní centra, průvodcovské a předčitatelské služby, tísňová péče, telefonická krizová pomoc, krizová a intervenční centra, chráněné bydlení, podpora samostatného bydlení, domy na půl cesty, domovy pro osoby se zdravotním postižením.

Tab. 7 Vybrané sociální služby v Přerově, 2011

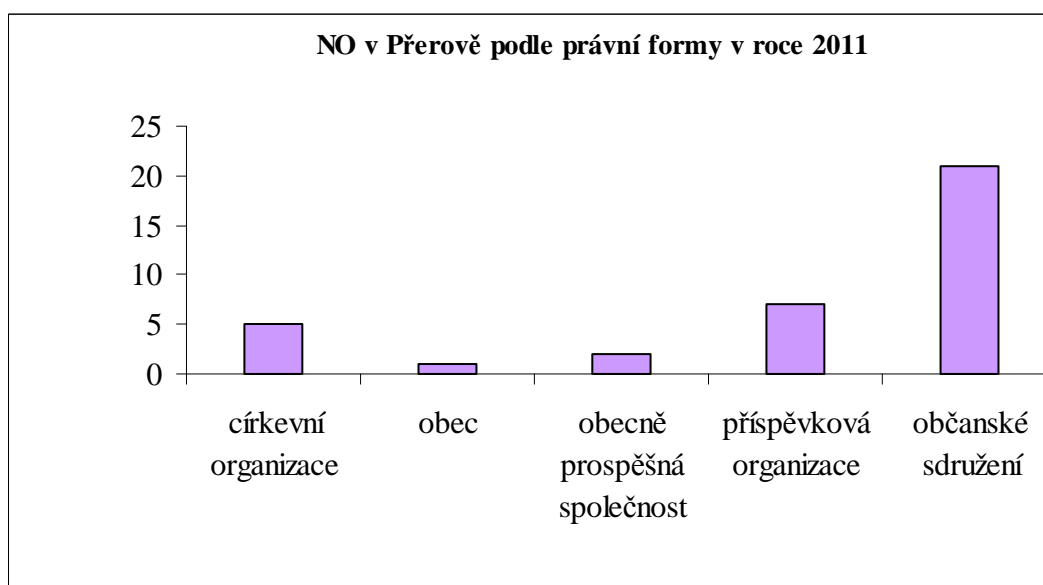
Sociální služba	Počet NO	Právní forma NO	Cílová skupina*
azylový dům	1	sdužení	i, j, n, o
denní stacionář	2	sdužení, p. o.	g
domovy pro seniory	1	p. o.	d
nízkoprahová centra pro děti a mládež	3	(2x) sdužení, církevní organizace	e, m, o
domovy se zvláštním režimem	1	p. o.	d, g
centra denních služeb	1	sdužení	g
noclehárny	1	sdužení	j, o, m
osobní asistence	2	sdužení, p. o.	g
pečovatelská služba	2	církevní organizace, p. o.	d, m, g, i
sociálně terapeutické dílny	1	sdužení	g
odborné sociální poradenství	9	(6x) sdužení, církevní organizace, (2x) p. o.	g, d, i, k, m, n, o
sociální rehabilitace	3	(2x) o. p. s., sdužení	g, h
kontaktní centra	1	sdužení	f, o
tlumočnické služby	1	sdužení	g
terénní programy	1	obec	e, j
sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se ZP	4	(3x) sdužení, církevní organizace	d, g
sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi	2	sdužení, církevní organizace	e, i, m

* Písmena zastupují znevýhodněnou skupinu podle členění Čepelky (2003)

Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb (MPSV, 2011)

Sociální služby jsou převážně poskytovány občanům se zdravotním postižením, seniorům, etnickým menšinám, osobám v krizi a ohrožených závislostí a jinými nežádoucími jevy. Z pohledu právní formy NO působících v oblasti sociálních služeb na území Přerova výrazně převládají občanská sdružení – srovnej s obrázkem č. 3

Obr. 3 NO v Přerově podle právní formy v roce 2011

Zdroj: Registr poskytovatelů sociálních služeb (MPSV, 2011)

V každé obci je zastoupení zařízení sociálních služeb jiné. Mezi významné faktory, které ovlivňují počet a zastoupení zařízení sociálních služeb v obci, patří zejména věková struktura obyvatelstva na daném území a s tím související proces stárnutí, počet a struktura domácností, počet narozených dětí, počet občanů celkem, podíl osamocně žijících jednotlivců, pracovní příležitosti, zastoupení etnických menšin, kvalita životního prostředí apod. Důležitým faktorem je i dostupnosti finančních prostředků na zajištění fungování NO.

3.3 Financování produktů neziskových organizací

Pro samotnou realizaci produktů NO je nezbytné zajistit zdroje, ať už se jedná o zdroje lidské, materiální nebo finanční. Prvotní působení NO (zejména v jejich užším vymezení) bývá založené na lidském snažení a dobrovolné práci (Rektořík, 2007). Avšak v dnešní době není nic zadarmo a chce-li NO poskytovat kvalitní produkty na profesionální úrovni, musí svoji činnost zabezpečit i po finanční stránce.

V současné době, tj. v době dopadů finanční a hospodářské krize, je ohrožena existence mnohých NO. Důvodem je krácení dotací, které se negativně projevuje zejména u NNO. Zkrácení rozpočtů NO má za následek omezení produktů, což má největší dopad na samotnou cílovou skupinu. Omezení může spočívat v propouštění kvalifikovaných zaměstnanců, zrušení či omezení některých aktivit a činností apod. Jelikož snahou každé organizace by mělo být zkvalitnění života občanů, finanční prostředky, kvalifikovaný a motivovaný personál jsou předpokladem pro naplnění této snahy (Šedivý, Medlíková, 2009).

Jedním ze základních předpokladů fungování NO je vícezdrojové financování, tzn., NO nejsou závislé pouze na jednom zdroji financování. U vícezdrojového financování není rozhodující počet zdrojů, ale jejich rozložení. V praxi často dochází k situacím, kdy NO mají různé zdroje financování, přesto je mezi nimi jeden zdroj, který se vyznačuje značnou dominancí. Taková situace vede k nestabilitě organizace. Dojde-li k nějakým problémům na straně zdroje, okamžitě se to projeví na fungování samotné organizace.

Rektořík (2007, s. 93) rozdělil zdroje financování NO do čtyř hlavních skupin:

- členské příspěvky (např. u občanských sdružení, politických stran, profesní komor),
- příspěvky státního a územních rozpočtů, fondů a nadací, a to většinou v podobě grantů (podpora od jednotlivých ministerstev, od městských a krajských úřadů)
- dary od občanů a firem (některé firmy mají vlastní grantový systém, např. ČEZ, Siemens, s.r.o., Johnson & Johnson, s.r.o.)
- tržby z vlastní činnosti (např. prodej vlastních výrobků, různé burzy, plesy, aukce).

Vícezdrojové financování je jedním z klíčových úkolů tzv. fundraisingu. Fundraising je často dáván do spojitosti pouze s finančními zdroji, což není úplně přesné. Šedivý, Medlíková (2009, s. 65) vymezili fundraising jako proces, který je tvořen provázanými aktivitami, které organizace musí v běžném provozu provést tak, aby si zajistila dostatečné zdroje – peníze, zázemí a lidi. Ve fundraisingu nejde pouze o peníze, ale o celkové zdokonalování a rozvoj organizace.

Na základě informací z knih Rektořík (2007) a Šedivý, Medlíková (2009) jsou uvedeny tyto způsoby fundraisingu:

- vyhlášení veřejné sbírky (výzva předem neurčenému okruhu dárců¹²; úspěšnost se odvíjí od propagace a celkové organizační přípravě)
- benefiční akce (obdoba veřejné sbírky s rozdílem potřeby divácky a publicisticky zajímavého programu – minimálně jedná známá osobnost)
- vytvoření projektu a sepsání žádosti o grant nebo dotaci (založeno na byrokracii)
- osobní dopis, telefonický rozhovor, osobní setkání (předpokladem je znalost dárce)
- direct mail – přímý poštovní styk (hromadný formální adresný nebo neadresný dopis, někdy s vloženou obálkou pro odpověď nebo s poštovní poukázkou)

Osoba, která se zabývá fundraisingem, je označována jako fundraiser. Přeložit slovo fundraiser není jednoduché a mnoho lidí si pod tímto označením představí osobu, která „pouze“ shání finanční zdroje. V budoucnu je možná situace, kdy fundraiser bude naice v oblasti financování produktů NO neustále nabývat na významu, a to z důvodu finanční a hospodářské krize, která dopadá zejména na sociálně slabší vrstvy obyvatelstva.

Dopady finanční krize na fungování NO je možné vnímat ze dvou pohledů. Vezme-li se to z toho lepšího pohledu, NO mají možnost rozvíjet svoje programy a nabízené služby. Tato krize ovlivnila/ovlivňuje nejenom existenci a působení řady NO (zejména NNO), ale i zájmy a potřeby občanů. Paradoxem je, že navzdory potřebnosti NO se jich mnoho potýká s existenčními problémy.

¹² Upraveno v zákoně č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů. Zákon definuje veřejnou sbírku jako získávání a shromažďování dobrovolných peněžitých příspěvků od předem neurčeného okruhu přispěvatelů pro předem stanovený veřejně prospěšný účel.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMU

V sociálních vědách jsou zpravidla prováděny empirické výzkumy, které vycházejí z faktů. Účelem výzkumu je jednak porozumět problémům, jednak přinést nové poznatky. Dle Gavorvy (2000, s. 11) výzkum snižuje nevědomost lidí a naopak vede k jejich zmoudření.

Pro účely práce je zvolen tzv. **aplikovaný výzkum**, který se provádí v přirozeném prostředí, hledá praktické řešení problémů a jehož cílem je navrhnout opatření vedoucí ke zlepšení podmínek života lidí (Hendl, 2005). K výzkumu je přistupováno z kvalitativního hlediska tzn., pracuji se slovy a textem – tento znak je některými autory považován za hlavní rozdíl mezi kvalitativním a kvantitativním přístupem (Švaříček, Šed'ová, 2007).

4.1 Cíl výzkumu, výzkumný problém a výzkumná otázka

V bakalářské práci je pozornost soustředěna na kvalitativní výzkum. V procesu kvalitativního výzkumu musí být přítomny následující fáze (Švaříček, Šed'ová, 2007):

- stanovení cílu výzkumu

V prvé řadě je nutné ujasnit si cíl výzkumu. Hlavním cílem výzkumu je **popsat vliv produktu Duševního zdraví, o. p. s. na kvalitu života občanů duševně nemocných**. Kvalita života je posuzována na základě individuálních názorů respondentů s duševním onemocněním využívajících nabídky produktu Duševního zdraví, o. p. s.

- formulování výzkumného problému

Výzkumný problém je formulován podle toho, čemu se výzkum věnuje, tzn. něčemu, co se odehrává v sociální realitě a svým způsobem je to problematičké (Švaříček, Šed'ová, 2007). Za výzkumný problém je označena **kvalita života občanů s duševním onemocněním**.

Ve formulaci výzkumného problému jsou užity pojmy jako „kvalita života“ a „duševní onemocnění“. Tyto pojmy jsou v rámci výzkumu vnímány následujícím způsobem:

- o vymezení podle Centra pro podporu zdraví při Univerzitě v Torontu: „Kvalita života je stupeň, ve kterém jedinec využívá důležité možnosti svého života.“ (Payne, 2005, s. 208).
- o duševní onemocnění - porucha, která postihuje především citovou složku, prožívání a chování; nemocný člověk si v nemoci zachovává svoje schopnosti, dovednosti a inteligenci, jen je nemůže v určitých obdobích svého života (vždy, když se projeví nemoc)

plně využít (Fokus Tábor, 2007); klasifikace duševních poruch je rozmanitá – pro účely výzkumu je pracováno s duševním onemocněním psychózy¹³ a těžké deprese¹⁴.

Duševní onemocnění je stále oblastí vyznačující se nedostatečným společenským zájmem. Navzdory pozitivnímu kroku vpřed, kdy došlo k posunu z ústavní a hospitalizační péče o duševně nemocné na služby méně stigmatizující, zaměřené na maximální začlenění lidí s duševním onemocněním do přirozeného prostředí a do komunity, dochází k jejich neustále stigmatizaci. Podle zákona o sociálních službách duševně nemocní často nedosahují kritérií pro přiznání příspěvků na péči, které jsou předpokladem pro financování řady služeb.

- **definování výzkumných otázek**

Stavebním kamenem každého výzkumu je stanovení si hlavní výzkumné otázky, která musí být v souladu se stanoveným cílem výzkumu i s výzkumným problémem. Hlavním úkolem prováděného výzkumu je zodpovědět otázku: „**Jakým způsobem ovlivňuje produkt Duševního zdraví, o. p. s. kvalitu života občanů s duševním onemocněním?**“

Vliv produktu na kvalitu života respondentů se sleduje na úrovni celkové doby využívání produktu. Vybrané aspekty kvality života, které jsou předmětem zkoumání, tj. psychika, volný čas, osobní rozvoj, sociální síť, jdou ruku v ruce s účelem produktu Duševního zdraví, o. p. s., jenž je předcházet izolaci způsobené duševním onemocněním, udržet efekt léčby, zlepšit sociální dovednosti uživatelů. Uvedené aspekty jsou popsány ve vzájemných souvislostech - vliv produktu je tedy popsán dynamicky.

Pro lepší orientaci je dle vybraných aspektů, které jsou vnímány za užší specifikace, hlavní výzkumná otázka rozdělena do dvou tematických celků, a to vliv produktu na psychický

¹³ Pojem "psychóza" označuje více různých duševních nemocí, jejichž společným znakem jsou výrazně narušené psychické funkce. Důsledkem narušení je odlišné vnímání světa kolem sebe i sebe sama. Jedinec nedokáže odlišit, co se skutečně kolem něj děje a co je jenom jeho vlastní představa a fantazie. Nedokáže tedy jasně rozpoznat, co je skutečnost a co ne. Příklady psychóz: schizofrenie, maniodepresivní psychóza, schizoaфекtivní psychóza, paranoidní psychóza (Nepíše.cz, 2010).

¹⁴ Těžká deprese je stav, kdy člověk je v tak hlubokém útlumu, že se nedokáže postarat ani sám o sebe, celkově je zpomalený, jen leží a zaobírá se svými černými myšlenkami. Existují různé formy deprese: bez psychotických příznaků, s psychotickými příznaky, tj. s bludy a/nebo halucinace (Peterková, 2008).

stav a s tím související osobní rozvoj, vliv na volný čas a respondentovu sociální síť. Důvodem rozdělení hlavních otázek do tematických celků je přílišná abstraktnost a širokost původní hlavní výzkumné otázky.

A: „Jakým způsobem ovlivňuje produkt Duševního zdraví, o. p. s. psychický stav občanů s duševním onemocněním a přispívá k jejich osobnímu rozvoji?“

1. Jak dlouho jste uživatelem služby KDS?
2. Co Vás vedlo k rozhodnutí využívat službu?
3. Které z pravidelných aktivizačních a vzdělávacích činností nabízených Duševním zdravím, o. p. s. navštěvujete nebo byste chtěl (a) navštěvovat? A z jakého důvodu?
4. V čem Vás život služba ovlivnila?
5. Co Vám v životě dělá největší radost?
6. Co je Vaší nejdůležitější hodnotou v životě?

B: „Jakým způsobem ovlivňuje produkt Duševního zdraví, o. p. s. trávení volného času občanů s duševním onemocněním a jejich sociální síť?“

7. Když dojde k nepříjemné situaci, s níž si nevíte rady, na koho se ve svém okolí nejčastěji obracíte?
 8. Kde se většinou cítíte dobře, uvolněně a sám/sama sebou?
 9. Jakým způsobem vyplňujete svůj volný čas? Co Vás baví?
 10. Na které společenské, kulturní nebo sportovní akce máte příjemné vzpomínky a zážitky?
 11. Během různých aktivit a činností KDS jste v kontaktu s ostatními uživateli služby. Jak byste popsal (a) Váš vztah k ostatním uživatelům?
 12. Co pro Vás znamená být v kontaktu s ostatními uživateli služby?
 13. Co je náplní Vašeho běžného dne?
-

14. Na co se v nejbližší době těšíte a proč?

4.2 Volba typu výzkumu

Mezi základní typy výzkumů patří výzkum kvalitativní a kvantitativní, popř. kombinace těchto metod (Hendl, 2005). Vzhledem k charakteru zkoumané problematiky jsem zvolila za optimální variantu použití **kvalitativního výzkumu**. Volba typu výzkumu proběhla na základě komparace vlastností jednotlivých typů.

Kvalitativní výzkum narušil od kvantitativního nepracuje s čísly, ale zjištění uvádí ve slovní (nečíselné) podobě (Gavora, 2000). Jelikož se přikláním k názoru, že za čísly se člověk ztrácí, rozhodla jsem se pro interpersonální kontakt, který umožňuje zachytit nejenom fakta, ale i hlubší proniknutí do potřeb a postojů respondentů, tzn. porozumět jim a zjistit jejich subjektivní pohled na poskytovaný produkt Duševního zdraví, o. p. s. Dalším důvodem volby je soustředění zájmu na konkrétní případ, na jedince s duševním onemocněním využívajících produktu Duševního zdraví, o. p. s.

4.3 Metoda výzkumu

Volba metody, tj. procedury, se kterou se při výzkumu pracuje, se odvíjí od výzkumného problému. Při volbě metody postupuji na základě tří bodů (Švaříček, Šedová, 2007):

- rozhodnutí o vzorku
- výběr metod sběru dat
- zajištění vstupu do terénu

S ohledem na již dříve definovaný výzkumný problém a výzkumnou otázku dochází **k záměrnému vytvoření vzorku**. Respondenti jsou do vzorku vybráni takovým způsobem, aby měli potřebné vědomosti a zkušenosti s produktem Duševního zdraví, o. p. s. Výběr vzorku je předem dán – jedná se o tzv. kompletní sběr dat (Švaříček, Šedová, 2007).

Vzorek je tvořen respondenty, kteří se mnou přichází do kontaktu, znají mě a mají ke mně důvěru. S některými duševně nemocnými respondenty jsem si za dobu svého působení, kdy jsem byla v pozici dobrovolníka (šest let), vytvořila vztah založený na důvěře.

Za nejčastěji používanou metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu považuje Švaříček, Šedová (2007) **hloubkový rozhovor**, který prostřednictvím **otevřených otázek** nabízí

možnost porozumět pohledu respondentů, aniž by jejich pohled byl pomocí výběru položek v dotazníku omezen. Za typ hloubkového rozhovoru byl zvolen polostrukturovaný hloubkový rozhovor. Rozhovor byl přizpůsobený komunikačním dovednostem respondentů.

Po konzultaci s psychologkou a zároveň ředitelkou Duševního zdraví, o. p. s. mi bylo doporučeno **rozhovory s psychotickými respondenty nenahrávat**, a to z důvodu povahy onemocnění. Respondenti by se necítili příjemně a uvolněně, mohlo by to vést k narušení důvěry a otevřenosti, většina respondentů by od výzkumu odstoupila. Navíc diktafon by mohl vyvolat bludy nebo halucinace spojené s odposlechem, nějakou špionáží apod. Na základě zvážení těchto rizik a rad odborníků jsem se rozhodla od možnosti použití diktafonu upustit.

Během rozhovoru jsem si do předem připraveného archu s nadepsanými otázkami zaznamenávala odpovědi. Jelikož se jedná o psychotické uživatele, kteří jsou ze svých sezení s psychologem, popř. psychiatry zvyklí na písemné záznamy, souhlasili se zápisem poznámek během rozhovoru. Respondenti potřebovali více času na odpověď, měla jsem prostor pro zápis. Transkripce rozhovoru VŽDY následovala ihned po realizaci výzkumu.

Z pohledu etických zásad výzkumu byla slíbena naprostá **anonymita respondentů** a zpřístupnění transkripce rozhovoru ještě před jejím zakotvením do práce.

Do terénu, do Duševního zdraví, o. p. s., jsem vstoupila začátkem dubna roku 2011, a to v **roli zasvěceného**, tzn., s respondenty se setkávám i mimo rámec výzkumu (Švaříček, Šedřová, 2007). Jelikož míra důvěry a otevřenosti vůči mojí osobě je u většiny respondentů odvozena dlouholetým kontaktem, kvalita získaných dat by tomu měla odpovídat.

4.4 Výzkumný vzorek

Osobně jsem oslovila všechny uživatele produktu, se kterými přicházím do přímého kontaktu v rámci odpoledních aktivit. Z celkového počtu oslovených, tj. 14 uživatelů, s rozhovorem původně souhlasilo 9 osob. V konečném výsledku jsem získala **vzorek čítající 7 respondentů**, a to z důvodu zhoršení psychického stavu jednoho z ochotných uživatelů, který od rozhovoru musel odstoupit. Druhý uživatel, který původně vyjádřil souhlas k rozhovoru, nakonec setkání neustále odkládal. Pochopila jsem, že změnil názor. Z důvodu zachování anonymity všech respondentů jsem jim umožnila výběr kódu, tj. něja-

ké písmeno z abecedy. Pro větší přehlednost jsem k písmenům abecedy přiřadila pořadová čísla podle toho, v jaké časové posloupnosti jednotlivé rozhovory probíhaly.

5 POPIS PRODUKTU A REALIZACE VÝZKUMU

Výraz produkt Duševního zdraví, o. p. s. je užíván ve spojitostech s poskytovanou sociální službou s názvem Klub Denního stacionáře (dále jen KDS). Služba je určena cílové skupině osob s chronickým duševním onemocněním. Na základě informací uvedených Světovou zdravotnickou organizací je možné význam a dopady duševního onemocnění považovat za celospolečensky závažné - představují druhou největší zdravotně sociální zátěž, a to po stárnutí populace na prvním místě (Zvoníková, 2008). Z tohoto důvodu je produkt Duševního zdraví, o. p. s., orientovaný na tuto cílovou skupinu osob¹⁵, z mého pohledu vnímán jako velice přínosný a potřebný v životech řady občanů. V jakém smyslu je přínos produktu vnímán samotnými uživateli, je zjištěno prostřednictvím kvalitativního výzkumu.

Rozhovor s respondenty Duševního zdraví, o. p. s. je uskutečněn v prostorách samotné organizace, kde se uživatelé schází, kde probíhá většina odpoledních aktivit, tzn. v prostředí jim blízkém. V těchto prostorách se cítí dobře, uvolněně a v bezpečí, což je jeden z základních předpokladů pro uskutečnění kvalitního rozhovoru.

5.1 Duševní zdraví, o. p. s.

Duševní zdraví, o. p. s. se sídlem v Přerově je jedinou organizací na Přerovsku, která je poskytovatelem sociální služby – sociální rehabilitace pro osoby s chronicky duševním onemocněním. Organizace jako poskytovatel sociální služby s názvem Klub Denního stacionáře byla zřízena ke dni 1. dubna 2009. Cílovou skupinu tvoří chronicky duševně nemocní ve věku 16 – 84 let. V současné době službu využívá 60 uživatelů

Pro účely bakalářské práce je nutné podotknout fakt, že poskytované aktivity v rámci služby KDS byly převzaty od nadace Duševní zdraví (vznik v roce 1993), která se v roce 1999 transformovala na nadační fond Duševní zdraví. Z toho vyplývá skutečnost, že řada aktivit v rámci KDS má „bohatou historii“ a je poptávána z dlouhodobějšího hlediska. Tato skutečnost je uvedena z toho důvodu, že někteří respondenti využívají službu KDS po dobu delší než tři roky.

5.2 Produkt organizace

Před realizací samotného výzkumu a jeho vyhodnocením je nezbytné seznámit se s produktem Duševního zdraví, o. p. s. Bez pochopení jeho podstaty by nemohlo dojít ke správnému sestavení otázek a konečnému vyhodnocení kvalitativního výzkumu.

Produktem Duševního zdraví, o. p. s. je sociální služba KDS, která je poskytována v pronajatých prostorách budovy MENS, s. r. o. v Přerově. Některé kulturní a jiné akce se odehrávají mimo výše uvedené prostory v závislosti na náplni jednotlivých akcí.

Hlavní cíle služby:

- podpora psychosociální péče o občany dlouhodobě duševně nemocné,
- humanizace vztahu společnosti k duševně nemocným a překonání sociální izolace,
- podpora aktivit vedoucích ke stabilizaci psychického stavu, soběstačnosti a bezpečnému návratu zpět do běžného života.

V rámci služby KDS jsou realizovány následující aktivity a akce, které mají přispět k zlepšení „fungování“ ve všedních denních činnostech, pracovních činnostech, sociálních a zájmových aktivitách. Dále vést k využití zachovaných schopností a potenciálů alternativním způsobem.

- skupinové odpolední aktivity: ergoterapie (výtvarná činnost, ruční práce, keramika), anglický jazyk, kondiční cvičení, střední Klub Denního stacionáře),
- kulturní, sportovní, volnočasové aktivity (návštěva kina, divadla, muzea, galerií, výlety, možnost scházet s ostatními uživateli v Klubovně, kde je stůl pro stolní tenis a základní vybavení - taktéž v pronájmu organizace),
- společenské akce (večírek, rodinná setkání, rekondiční pobyt, opékání, ... atd.),
- základní sociální poradenství, pomoc a podpora při řešení obtížných situací.

¹⁵ Další organizace zaměřené na cílovou skupinu osoby s duševním onemocněním: pražský Fokus, Eset–Help, Green Doors, brněnský Práh, ostravská Animu Vivu a slovenská Ligu za duševní zdraví... atd.

5.3 Realizace výzkumu

Před samotnou realizací výzkumu jsem se nejprve seznámila s názorem psycholožky a zároveň ředitelky organizace Duševní zdraví, o. p. s. PhDr. Rektorové na realizaci rozhovoru s uživateli. Jelikož ředitelka a uživatelé organizace mě znají z důvodu výkonu dobrovolnické činnosti, vyjádřila souhlas a podporu při uskutečnění rozhovorů s ochotnými uživateli.

Jelikož s některými uživateli služby jsem v přímém kontaktu, a to v rámci pravidelných aktivizačních a vzdělávacích skupinových činností, na začátku dubna roku 2011 jsem se seznámila s tématem, cílem mé bakalářské práce a s úmyslem provést na tohle téma rozhovor. Zdůraznila jsem, že nikoho do rozhovoru nenutím, ale kdyby kdokoli byl ochotný si se mnou anonymně popovídat a udělat rozhovor, byla bych ráda. Okamžitou pozitivní reakci jsme dostala od tří uživatelů. Ukončila jsem to s žádostí, aby o tom ostatní popřemýšleli.

Uživatelům jsem dala týdenní prostor k promyšlení si nabídky k rozhovoru. Následně jsem, při jakékoli příležitosti přímého kontaktu s jednotlivými uživateli zjišťovala jejich postoj k rozhovoru. V případě souhlasu s rozhovorem jsem si s uživatelem, resp. respondentem domluvila schůzku na konkrétní den a čas v prostorách Duševního zdraví, o. p. s.

Domluvená setkání s respondenty proběhla v daný den a čas – pouze u jednoho respondenta musel být den rozhovoru změněn, necítil se dobře. Celkem se uskutečnilo 7 setkání - první setkání proběhlo 19. dubna 2011 a poslední 27. dubna 2011.

Průběh rozhovoru vycházel ze získaných poznatků z nastudované odborné literatury. Švaříček, Šedřová (2007) uvádí jako délku jednoho hloubkového rozhovoru hodinu, hodinu a půl. S ohledem na respondenty byla délka trvání jednoho rozhovoru 35 - 45 minut.

Ve vstupní části rozhovoru, jsem se respondentům nepředstavovala - všichni mě několik let znají a oslovují jménem. Respondent měl možnost si vybrat místnost k realizaci rozhovoru, v níž se cítí nejlépe – nejčastěji vybrána jídelní místnost, kde byl zajištěn klid, ticho a izolace od ostatního dění.

Jelikož se jednalo o předem domluvená setkání, respondenti měli alespoň částečnou představu o důvodu našeho setkání. Přesto jsem vždy představila svoji bakalářskou práci, co zkoumám, kolik otázek položím a uvedla přibližné trvání rozhovoru 35 minut. Následně jsem všechny na úvod i na závěr rozhovoru ubezpečila o zachování anonymity – měli možnost výběru kódu. Nabídnu byla možnost přečíst si transkripci rozhovoru před uvedením

v práci a možnost seznámit se s výsledkem celé práce. Transkripci vyžadovali 3 respondenti. Po přečtení transkripcí nebyly shledány žádné nedostatky nebo potřeby nějaké úpravy. Finální podoba práce bude předložena 2 respondentům.

Úvodní otázky byly obecně zaměřeny na zjištění, jak se respondent cítí, zda se rozhovoru obává a zda nebude vadit, když si v průběhu rozhovoru budu dělat poznámky – nikdo z respondentů neměl námitky. Rozhovor byl doplněný o úvodní otázky, jejichž smyslem bylo navodit příjemnou atmosféru. Vytvoření **raportu**, tj. navození přátelského vztahu a otevřené atmosféry nebylo problematické - s respondenty se dlouhodobě známe (Gavora, 2003). Úvodu bylo vymezeno 5 až 7 minut.

Hlavní otázky byly sestaveny takovým způsobem, aby respondentu nabádaly vyprávět o tématech tvořících jádro výzkumu a aby neomezovaly nebo nepředurčovaly odpovědi (Švaříček, Šedřová, 2007). Hlavním otázkám byl vymezen časový prostor 25 až 35 minut.

Pro udržení plynulého průběhu rozhovoru jsem převážně volila (Gavora, 2003):

- **krátké výrazy vyjadřující porozumění a zájem** – např. u respondenta M3:

otázka č 9: „To je od Vás velice hezké, že pomáháte rodičům.“

otázka č. 10: „Tak to máte určitě radost.“

- **krátké vyčkávací pauzy** (snažila jsem se dodržet dle Gavory (2003) 2 až 3 sekundové pauzy, avšak dávala jsem prostor i k větším pauzám, jelikož bylo zřejmé, že respondent přemýšlí a chce se k otázce vyjádřit)

např. u otázky č. 5, č. 6 a č. 8 respondenti potřebovali více času na přemýšlení, cca 5 sekund

- **žádosti o vysvětlení** - např. u respondenta X2:

otázka č. 13: „Mohl byste mi upřesnit, co máte na mysli „nějakým pohybem“?“

otázka č. 5: „Přáteli máte na mysli koho?“

- **neutrálně laděné žádosti o dodatečné informace** - např. u respondenta J7:

otázka č. 10: „A ještě něco jiného?“

otázka č. 11: „Jak to myslíte?“

Ukončovací otázky nebyly úspěšné. S respondenty jsme se vrátili k mnou vybranému příjemnému tématu, u kterého jsem vyznívala, že by mohlo rozhovor zakončit v příjemné atmosféře. Vždy byl uveden dotaz, zda se respondent k některé z otázek nechce vrátit, popř. něco doplnit, na něco se zeptat. Zda otázky byly srozumitelné, jak průběh rozhovoru vnímal. Dále jsem připomenula anonymitu rozhovoru a uvedla den předání transkripce rozhovoru. Ukončovací otázky se uskutečnily v časovém rozmezí 5 až 7 minut.

Všechny rozhovory proběhly ve velice příjemné atmosféře, nedošlo k žádnému nedorozumění. Naopak respondenti měli radost, že otázky nebyly nijak náročné. Obavy byly zejména z nepochopení otázek, z náročnosti a velkého množství otázek.

Transkripce všech rozhovorů je uvedena společně s finální podobou bakalářské práce na CD. Ukázka rozhovoru je uvedena v příloze P I.

6 PREZENTACE A INTERPRETACE VÝSLEDKŮ VÝZKUMU

K analýze získaných dat jsem využila techniku kódování. Dle Švaříčka, Šed'ové (2007) v zásadě existují tři stádia kódování: **otevřené kódování** (text je rozbit na jednotky, kterým jsou přidělena jména a s těmito nově pojmenovány fragmenty se dále pracuje), **axiální kódování** (cílem je vytvoření spojení mezi kategoriemi a subkategoriemi; jedná se o pomůcku při třídění dat) a **selektivní kódování** (zahrnuje popis opakujících se vztahů mezi vlastnostmi a dimenzemi kategorií). Prostřednictvím realizace jednotlivých stádií kódování vplynulo rozčlenění respondentů do **dvou signifikantních skupin**.

V první skupině jsou duševně nemocní, kteří službu zpočátku poptávali u nadačního fondu Duševní zdraví, ale od roku 2009, kdy byla činnost fondu převzata Duševním zdravím, o. p. s., pokračují v poptávce u o.p.s. Druhá skupina je zastoupena duševně nemocnými, kteří se začali poptávat po službě v době, kdy poskytovatelem služby byla o. p. s.

6.1 Analýza výzkumných dat

K analýze výzkumných dat jsem nepoužívala žádný pomocný software, ale tzv. metodu papír a tužka (Švaříček, Šed'ová, 2007). Postupovala jsem takovým způsobem, že po přečtení odpovědí jsem jim přiřadila a vepsala kódy (slova). Tyto kódy jsem seskupila podle podobnosti nebo jiné vnitřní souvislosti – jednotlivé kódy jsem podřadila různým kategoriím. Vytvořené kategorie jsou uvedeny u každé výzkumné otázky společně s příklady odpovědí.

A: „Jakým způsobem ovlivňuje produkt Duševního zdraví, o. p. s. psychický stav občanů s duševním onemocněním a přispívá k jejich osobnímu rozvoji?“

Výzkumná otázka č. 1: Jak dlouho jste uživatelem služby KDS?

Služba užívána ještě před zřízením Duševního zdraví, o. p. s.

A1: Asi tak 10 let.

X2: Zhruba 12 let, ale z toho 2 roky jsem nedojížděl, protože to bylo finančně náročné.

Služba užívána od zřízení Duševního zdraví, o. p. s.

Z5: Zhruba 3 roky. Ale nějakou dobu jsem tu nejezdil.

J7: Nevím to přesně. Nějakou dobu jsem chodila do stacionáře. Ale službu zhruba využívám ten 1 rok.

Výzkumná otázka č. 2: Co Vás vedlo k rozhodnutí využívat službu?

Všichni respondenti za převažující důvod vedoucí k rozhodnutí využívat službu považují:

- **odstranění sociální izolace**

M3: Cítila jsem se špatně, chyběla mi společnost lidí, byla jsem sama, což vedlo i k tomu, že jsem na tom nebyla psychicky dobře.

J7: Mám jak zaplnit volný čas. Jsem totiž doma. Tady aspoň mám příležitost zapojit se do kolektivu, být s ostatními.

Respondenti využívající službu déle než 3 roky, tj. první skupina, za další důvody uvádí:

- **stabilizování psychického stavu**
- **poznání povahy onemocnění**
- **rozvoj osobnosti**

A1: Nemoc. A pak taky to, že chci být mezi lidmi, poznat tu nemoc z jiného pohledu. A určitě abych rozvíjela myšlení.

X2: Určitě nemoc a ztráta některých kamarádů. Chtěl jsem být mezi lidmi, nezakrňt, nebýt sám v bytě.

Respondenti z druhé skupiny považují **včetně rozvoje osobnosti** za důvod rozhodnutí:

- **odbornou radu**

Z5: Psychiatr mi to doporučil. Dal jsem na jeho doporučení a aspoň jsem nějakým způsobem v kontaktu s ostatními lidmi.

L6: Naučit se něco nového, nebýt sama. Povykládám si s ostatními.

Výzkumná otázka č. 3: Které z pravidelných aktivizačních a vzdělávacích činností nabízených Duševním zdravím, o. p. s. navštěvujete nebo byste chtěl (a) navštěvovat? A z jakého důvodu?

Středeční Klub je aktivitou, kterou navštěvují všichni respondenti, a to z důvodu:

- **sociálního kontaktu s ostatními uživateli služby**
- **předávání informací**

B4: V Klubu se setkávám se známými lidmi, i s těmi, co nechodí odpoledne do kroužků. Jinak bych je asi neviděla.

Z5: Na Klubu se cítím dobře. Navíc se dozvídám o akcích a dalších činnostech, které se budou pořádat. I něco se dozvím od ostatních.

Respondenti z první skupiny vnímají přínos v ostatních aktivitách v těchto oblastech:

- **rozvoj zručnosti a tvořivosti**
- **zlepšení celkové kondice**
- **získání inspirace pro vlastní činnost**
- **posílení a rozvoj znalostí**

A1: V ručních pracích můžu dělat všechno, co chci, získávám nové poznatky. V keramice bych rozvíjela fantazii. Angličtinu bych chtěla, abych poznala cizí jazyk - dříve jsem chodila pravidelně, teď není čas, škoda, že to není v pondělí, to bych chodila. Jako všemi těmi aktivitami se člověk rozvíjí.

B4: Ve výtvarce se naučím něco nového. Pak to můžu udělat doma a vyrábět dárky pro druhé. V ručních pracích získám novou techniku, teď se učíme háčkovat z látky. V keramice mě baví pracovat s hlinou, hlavně se učím jak pracovat – různě se tvaruje, mění se, když se to dá do pece. Je to zajímavé. Ve cvičení se příjemně protáhnu. V poslední době mě bolí záda. Pak některé cviky, které neznám, můžu dělat doma.

Respondenti z druhé skupiny vnímají přínos v ostatních aktivitách v těchto oblastech:

- **posílení a rozvoj znalostí**
- **zlepšení celkové kondice**
- **rozvoj zručnosti a tvořivosti**

Z5: Angličtinu, protože si chci osvěžit znalosti ze školy. Jinde nemám příležitost. I když jsem na noční a potřebuji zabít čas, tak se dívám na angličtinu a učím se na hodinu. A to cvičení. Jak to je? Bio-psycho-sociální sféra? To tam patří. A jak se to říká, ve zdravém těle, zdravý duch. Keramiku bych nechtěl, jednou jsem dělal na hrncářském kruhu a nebavilo mě to.

L6: Chodím na výtvarku, kde se setkávám s přáteli a naučím se něco nového. Pak by mě zajímala ta angličtina. Sice nic neumím, ale v práci se anglické výrazy používají a já jim nerozumím.

Výzkumná otázka č. 4: V čem Váš život služba KDS ovlivnila?

Respondenti z první skupiny hodnotí vliv služby na jejich život následně:

- **schopnost navázat a udržet sociální kontakt**

M3: Tak to bych řekla, že mi to umožňuje učit se něčemu novému a to v kolektivu ostatních. Hlavně být v kontaktu s lidmi, bavit se s nimi a scházet se.

B4: Určitě teď znám více lidí, s nimiž se vidím a povídám i ve svém volnu, nejenom když jsou kroužky. Mám víc známých s podobnými potížemi, vím, že na tom jsou i jiní podobně. Tak se jeden druhému můžeme svěřit, jsme spojeni něčím společným. Rozumíme si a pomáháme si.

Respondenti z druhé skupiny hodnotí vliv služby na jejich život následně:

- **sociální začlenění**

Z5: V tom, že jsem si uvědomil, kam patřím, do jaké skupiny. Jsem ten nemocný. Ta služba mi pomáhá v sociálním začleňování. Vnímám veliký rozdíl mezi těmi nemocnými a zdravými. Ta služba mi umožňuje setkání i s ostatními a vidím, že máme všichni stejné problémy. Nikomu bych nepřál, aby se ráno vzbudil a z deprese mu bylo tak špatně, že se musí jít vyzvracet. Teď vím, kdo jsem.

J7: Ve všem. V mezilidských vztazích. Naučila jsem se žít s nemocí a přizpůsobit se lidem, což mi předtím moc nešlo. Zdraví moc nerozumí tomu, co prožívám, moc dobře se s nimi necítím. Na svět se teď dívám mnohem pozitivněji. Nejsme odkázána na ostatní, zvládnou spoustu situací i sama. Opravdu mi to moc pomáhá.

Na psychiku člověka velice pozitivně působí podněty, které dotyčnému přináší radost. V souvislosti s kvalitou života je vhodné zjistit, co respondentům dělá radost a tyto podněty udržovat a neustále rozvíjet. Podněty k radosti, které rozvíjí emoční stránku respondentů a přispívají ke stavu „psychické pohody“, zastávají v životě respondentů důležitou roli.

Výzkumná otázka č. 5: Co Vám v životě dělá největší radost?

Respondentům z první skupiny největší radost dělá:

- **rodina**
- **kontakt s lidmi**
- **kontakt s přírodou**

A1: Nejvíce ze všeho syn. A taky mám radost, když mám možnosti být mezi lidmi a jezdit na různé výlety do přírody. Potom šperky, oblečení, slunce, peníze, když samozřejmě jsou.

B4: Narodila se nám hříbata a kuřátka. A taky mám radost, když jsem s lidmi a když jsou spokojeni a smějí se. Když je nastolena taková ta pohoda.

Respondentům z druhé skupiny dělá největší radost **vedle rodiny a kontaktu s lidmi**:

- **pocit svobody**

Z5: Když nemám povinnosti. Já potřebuji hlavně svobodu. Když mám svobodu. Ten pocit svobody potřebuji, pak mám radost ze všeho.

J7: To že rodiče jsou zdraví. A taky mám radost ze cvičení, kde potkávám ostatní.

Každý člověk má v životě jinak postavené hodnoty, kterým přiřazuje různé váhy. U osob s chronickým onemocněním je nejvyšší hodnotou zpravidla zdraví. K dosažení nejvyšší hodnoty většinou směřujeme a „pouhé“ uvědomění si hodnoty náš život posouvá dopředu.

Výzkumná otázka č. 6: Co je Vaší nejdůležitější hodnotou v životě?

Respondenti z obou skupin za nejvyšší hodnotu v jejich životě považují:

- **zdraví**

X2: Zdraví. To je pro mě nejdůležitější. A pak peníze. Kdybych byl zdravý, tak ty peníze bych si nějak vydělal. Ale bez toho zdraví.

L6: Hlavně to zdraví. Pamatuji si, že dříve jsem byla zaměřena na práci, ale jak jsem onemocněla, tak od té doby jsem hodnoty přehodnotila - více si vážím, že můžu něco dělat, někam jít. Že se cítím dobře.

Za nejdůležitější hodnotu v životě respondent z první skupiny dále uvedl:

- **vztahy mezi lidmi**

B4: Mít někoho, na koho se můžu spolehnout. Někomu věřit. A taky abych se cítila dobře.

Za nejdůležitější hodnotu v životě považuje respondent z druhé skupiny:

- **život**

Z5: Jak bych to řekl. Určitě abych se cítil dobře a vlastně život sám. Víte jak to myslím? Když vidím, že něco žije, něco roste, tak to je pro nejdůležitější. A to vyhledávám.

B: „Jakým způsobem ovlivňuje produkt Duševního zdraví, o. p. s. trávení volného času občanů s duševním onemocněním a jejich sociální síť?“

U uživatelů služby zastává důležité místo sociální síť. Sociální síť rozumíme soubor lidí vyskytující se v blízkosti uživatele služby, který je s nimi v sociálním kontaktu. Od souboru lidí vytvářejících sociální síť je možné očekávat potřebnou pomoc. Výzkumné otázky č. 7 a 8 vypovídají o přínosu sociálního kontaktu s uživateli služby. Výzkumné otázky č. 9, 10 a 11 jsou zaměřeny na definování skupiny osob, které tvoří sociální síť kolem respondenta.

Výzkumná otázka č. 7: Během různých aktivit a činností KDS jste v kontaktu s ostatními uživateli služby. Jak byste popsal (a) Váš vztah k ostatním uživatelům?

Respondenti z první skupiny hodnotí vztah k ostatním uživatelům jako:

- **přátelský**

M3: Hodně se s nimi rozumím, mám možnost si s nimi povídat. Kamarádi.

B4: Dobrý. Takový, že jsme všichni kamarádi. S některými se setkávám i ve svém volnu.

Druhá skupina respondentů hodnotí vztah k ostatním uživatelům jako:

- **sociální opora**

L6: Hodně dobrý. Pomáháme si vzájemně.

J7: Nikdo mi nevadí. S některým jsem v bližším kontaktu a vzájemně si pomáháme.

Výzkumná otázka č. 8: Co pro Vás znamená být v kontaktu s ostatními uživateli služby?

Respondenti z obou skupin vnímají kontakt s ostatními uživateli jako možnost:

- **začlenit se do sociální skupiny**

A1: Je to dobré, protože vykládají o nemocech a o svých problémech – vidím, že v tom nejsem sama. Mám pak přehled o veškerém dění, o tom současném dění. Užívám si jejich společnost, je mi dobře. Patřím tam.

M3: Určitě je dobré, že nejsem sama. Ten Klub je dobře vymyšlený. Je to něco, co nás všechny spojuje, něco co máme všichni společného. Je to fakt dobré.

Výzkumná otázka č. 9: Kde se většinou cítíte dobře, uvolněně a sám/sama sebou?

Respondenti první skupiny se nejlépe cítí:

- **v přítomnosti lidí**

A1: Když jsem kdekoliv s lidmi je mi dobře a jsem stejná. Ale musím se cítit dobře.

X2: V našem parku, kde teď bývá hodně lidí a hezké slečny, hlavně teď když je pěkně.

Respondenti druhé skupiny se nejlépe cítí:

- **v přítomnosti uživatelů služby**

- **v přírodě**

Z5: Když vylezu kopec. Hlavně někde v přírodě. Přírodu mám rád a je mi tam dobře.

J7: Tady v kolektivu. Je mi tu dobře.

Výzkumná otázka č. 10: Když dojde k nepříjemné situaci, s níž si nevíte rady, na koho se ve svém okolí nejčastěji obracíte?

Respondenti první skupiny se v nepříjemné situaci nejčastěji obrací:

- **na zaměstnance Duševního zdraví, o. p. s.**

- **na rodinu**

M3: Na rodiče, ale jsou starší, a když umřou, tak nevím, na koho se budu obracet. A bratr.

X2: Asi na Vás. Když on nikdo není po ruce.

Respondenti druhé skupiny se v nepříjemné situaci nejčastěji obrací:

- **na rodinu**

Z5: Na rodinu, a to hlavně na mamku. Právě já nejsme ten typ, co by se někomu svěřovat.

L6: Hlavně na rodinu.

Výzkumná otázka č. 11: Co je náplň Vašeho běžného dne?

Respondenti první skupiny, obdobně jako respondenti druhé skupiny (avšak **bez kategorie denního stacionáře**), jako náplň běžného dne uvádí čas strávený:

- **v rodinném prostředí**
- **v denním stacionáři**
- **v zaměstnání**
- **v Duševním zdraví, o. p. s.**

B4: Do oběda jsem v práci, pak jdu sem na odpolední kroužky, nějaká práce doma, tam je vždycky co dělat, hlavně nádobí je tam pořád a pak se jde spát.

L6: Ráno chodím do práce, pak jak přijdu, si potřebuji odpočinout, protože jsem unavená. Chodím někdy plavat a tady do výtvarky. Většinou si dělám plány aktivit na celý týden. A večer spím anebo sem tam sleduji televizní noviny, ale to tak 3krát týdně.

K cílům Duševního zdraví, o. p. s. patří stabilizace režimu, denních návyků a samostatnost uživatele. Výzkumné otázky č. 12, 13 a 14 zkoumají, jak se na trávení volného času podílí služba KDS. Většina uživatelů služby je v evidenci úřadu práce a pobírá invalidní důchod.

Výzkumná otázka č. 12: Na které společenské, kulturní nebo sportovní akce máte příjemné vzpomínky a zážitky?

Respondentům v první skupině utkvěly v paměti následující akce:

- **akce domluvené mezi uživateli**
- **akce realizované Duševním zdravím, o. p. s.**
- **nezpлатněné akce**

X2: Byl jsem u nás v parku, díval jsem se na pochod. Jinak nevím. Chodím k nám na náměstí, kde bývají různá vystoupení. Je to tam zadarmo, takže jsem rád. A potom do té Klubovny nebo jsem byl tady na oslavě narozenin jednoho uživatele služby. To bylo fajn, měli jsme chlebičky, zákusky, potom jsme šli s některými sednout ven, trochu se to protáhlo a na druhý den jsem si musel vzít ze stacionáře volno. Ale nemůžu chodit ven pořád, všechno stojí peníze. To bylo výjimečné.

M3: Já nevím. Teď jsem nikde dlouho nebyla, asi jedině ten Klub. Nic mě teď nenapadá.

Druhá skupina respondentů má v paměti včetně **akcí Duševního zdraví, o. p. s.:**

- **veřejné akce**

Z5: Nedávno jsme se sborem zpívali velikonoční písničky, a to před veřejností. Taky u nás byla dobrá akce pálení čarodějnic, masopustní slavnosti. A ještě jsem si užil ten Taneční večírek, myslím, že to bylo v březnu, a i ten předvánoční večírek jak byl. To jsou asi takové nejzáživnější akce.

L6: V pátek jsem byla na táboráku s Klubem, navštívili jsme Tovačovský zámek. Prohlídka byla zajímavá, moc se mi to líbilo. Pak i na Tesáku, jak jsme byli. To byl ten rekondiční pobyt. Nevěřila jsem, že si dovedu hrát jako malé dítě. Byla tam sranda.

Výzkumná otázka č. 13: Jakým způsobem vyplňujete svůj volný čas? Co Vás baví?

Respondenti z první skupiny uvádí tyto způsoby trávení volného času:

- **domácí práce, zájmové aktivity v rodinném prostředí**
- **pohybová aktivita**
- **odpočinek**
- **Klubovna Duševního zdraví, o. p. s.**

A1: Všelijaká práce v domácnosti. Prostě když jsem zdravá, tak dělám všechno. Jsem aktivní a nadšená do všeho, doma toho udělám spoustu, ale musí mi být dobře.

X2: Chodím na procházky, jezdím na kole, když je hezky. Hodně odpočívám. Občas zajdu posedět s klubovňáky, když mám cestu k lékaři, tak pak se stavím i do Klubovny, ale to tak 1krát měsíčně, kde třeba hrajeme stolní tenis a plánujeme různé akce. Hlavně chci být mezi lidmi, ale nemám peníze, abych někam chodil často. Ale chtěl bych. Aspoň že můžu jít do té Klubovny za ostatními.

Druhá skupina respondentů včetně **pohybové aktivity a odpočinku** navíc uvádí:

- **udržování si všeobecného přehledu**

Z5: Kolo, turistika. Pak jsem ale unavený a musím si odpočinout. A taky si rád přečtu Hospodářské noviny, ty jsou zajímavé a dozvím se řadu informací.

J7: Chodím plavat, četba všeho. Když něco si potřebuji vyhledat, tak počítač. Chodím na procházky. Vždycky jdu raději s někým, sama moc ne, ale někdy nemám na výběr.

Výzkumná otázka č. 14: Na co se v nejbližší době těšíte a proč?

Respondenti z první skupiny se v nejbližší době nejvíce těší:

- **na čas strávený se členy rodiny**
- **na akce pořádané Duševním zdravím, o. p. s.**
- **na aktivity s uživateli služby**

A1: Na synovi narozeniny, jak je společně oslavíme. Bude oslava. Potom na léto, jak budu chodit na procházky. A asi nikam nepojedu, jenom pojedu za maminkou. V pátek sice je akce KDS, pojedu tam, ale ani se netěším, spíš to považuji za takovou běžnou akci. Procházky hlavně s „klubovňáky“, ale i normálně se zdravými. U nás mě všichni znají.

B4: Budou velikonoční svátky, syn bude teď maturovat, a jak to spolu oslavíme. Odpoledne jedeme na táborák s ostatními z Klubu, jedeme společně přivítat jaro a v létě určitě na pobyt, na ten rekondiční pobyt.

Respondenti využívající službu méně než 3 roky se v nejbližší době nejvíce těší:

- **na kontakt s lidmi**
- **na akce pořádané Duševním zdravím, o. p. s.**
- **na změnu prostředí**
- **na čas strávený se členy rodiny**

M3: Na víkend jak budu s rodinou. A je prodloužený víkend, takže je to fajn. Budu s nimi.

L6: Na dovolenou, kterou snad v práci dostanu. Mám v plánu navštívit nějaké památky, někam pojedu pryč. Taky se těším na rekondiční pobyt, moc bych zase chtěla jet, ale ještě není stanovený termín a já si dopředu musím naplánovat dovolenou. Tak jsem zvědavá.

6.2 Interpretace výsledků výzkumu

V předchozí podkapitole byly prezentovány získané kategorie třetího stádia kódování, stádia selektivního kódování. Dále nastává fáze kódování, která spočívá v interpretaci výsledků výzkumu, tzn. rozboru toho, o čem kategorizovaná data a nalezená spojení vlastně vypovídají. Na základě rozdělení interpretace dle Švaříčka, Šed'ové (2007, s. 244) je použita

primární interpretace, která je paralelní s procesem analýzy a je při ní žádoucí držet se na rovině získaných dat.

Koncepce výzkumného šetření korespondovala s rozdělením výzkumných otázek do dílčích kategorií, které sledovaly vliv produktu Duševního zdraví, o. p. s. na kvalitu života občanů s duševním onemocněním, a to v jednotlivých tematických celcích – vliv na psychický stav a osobní rozvoj respondenta, vliv na trávení volného času a sociální síť.

○ **Interpretace výsledků tematického celku – vliv na psychický stav a osobní rozvoj**

Jedním z hlavních cílů produktu Duševního zdraví, o. p. s., tedy služby KDS, je překonání sociální izolace duševně nemocných, která je důsledkem přetrvávající stigmatizace těchto osob ve společnosti. Respondenti, ať už z první nebo druhé významné skupiny, jednotně považují obavy ze sociální izolace za hlavní důvod jejich poptávky po produktu. Nechtějí být sami, ale chtějí být v kontaktu s lidmi a mít možnost se i navzdory onemocnění rozvíjet a vzdělávat. Zdrojem radosti, tedy zdrojem přispívajícím k vytvoření psychické pohody, je u respondentů právě kontakt s lidmi.

Z důvodu kontaktu s lidmi všichni respondenti navštěvují skupinovou odpolední aktivitu Duševního zdraví, o. p. s. středeční Klub Denního stacionáře, a to z důvodu možnosti setkat se s ostatními uživateli služby. Takové setkání je pro respondenty přínosné nejenom v možnosti předat informace o sobě, ale v získání a vlastním obohacení se novými informacemi, které přispívají k udržení si kontaktu s realitou. Respondentům dělá radost vedle kontaktu s lidmi kontakt s rodinou. Rodina je jejich opěrným bodem, zázemím, v němž se cítí spokojeně a dobře. Tráví s ní volný čas a obrací se na ni v případě jakékoli nepříznivé situace.

Kromě středečního Klubu Denního stacionáře respondenti navštěvují i další aktivity a činnosti Duševního zdraví, o. p. s., kde se zaměřují na rozvoj zručnosti a tvořivosti, posílení a rozvoj znalostí, zlepšení celkové kondice. Z hlediska psychického stavu se jedná o důležitý krok dopředu, protože už jen tím, že některou z aktivit navštěvují, nejsou apatičtí k budoucnosti, dokážou se pro něco nadchnout, vytrvale na sobě pracují a „neschovávají se“ doma, je projevem snahy přijmout nemoc jako součást života, se kterou se člověk musí naučit žít. Aktivity a různé akce Duševního zdraví, o. p. s. navštěvují z toho důvodu, že se v prostředí cítí dobře, je jim zprostředkován kontakt a rozvíjí se. Jelikož si uvědomují, co

jim onemocnění vzalo a jak moc síly je třeba k naučení se s nemocí žít, považují zdraví za nejdůležitější hodnotu v životě. Onemocněním se změnil jejich žebříček hodnot v životě.

Na základě rozdělení respondentů do dvou signifikantních skupin vyplynula skutečnost, že respondenti, kteří poptávali produkt ještě za doby působení nadačního fondu Duševního zdraví, se při rozhodování o využití služby opírali o uvědomění si skutečnosti, že i navzdory stabilizace psychického stavu v rámci denního stacionáře, jejich nemoc neodešla, ale je pořád s nimi. Aktivizační činnosti, které navštěvují za účelem psychické stabilizace, jsou zároveň zdrojem inspirací, kterou implementují do svého volného času. Tyto činnosti jsou pro ně velice podnětné a užitečné z hlediska zaměstnání mysli v pozitivním smyslu. Z důvodu dlouholetého kontaktu s ostatními uživateli služby a z dlouholeté tradice některých aktivit a činností, po kterých se do této doby poptávají, si tato skupina respondentů vytvořila pevné sociální kontakty, s čímž úzce souvisí rozšíření sociální sítě kolem sebe.

V případě uživatelů využívajících produktu méně než 3 roky teprve dochází k sociálnímu začlenění se do příslušné skupiny. Produkt uživatelům pomáhá zjistit, kdo vlastně jsou a zároveň si uvědomit svoje možnosti, svoji sílu. Na rozdíl od první skupiny respondentů vnímají rozdíly mezi zdravými a nemocnými. V prostředí „zdravých“, které neznají, se necítí uvolněně, a to z důvodu neporozumění onemocnění.

o Interpretace výsledků – vliv na trávení volného času sociální sítí

Kvalita života respondentů se beze sporu odvíjí od zmíněného psychického stavu, který je pozitivně ovlivňován kontaktem s lidmi. Obecně kontakt s okolím je zdrojem psychické pohody. Jelikož se jedná o respondenty, kteří pobírají invalidní důchody a mají ztížené podmínky pro uplatnění se na trhu práce, většina z nich má spoustu volného času. Tento čas je vhodné vyplnit smysluplnými aktivitami a činnostmi, které zaměstnají mysl v pozitivním směru.

Respondenti obou skupin se ve svém volném čase věnují pohybové aktivitě, a to nečastěji někde v přírodě. Uvádějí pohybové aktivity, které nemusí být realizované ve skupině, resp. nemusí docházet k přímému kontaktu s lidmi. Jelikož respondenti z obou skupin užívají různé medikamenty, jejichž vedlejším účinkem je zvýšená unavenost, patří odpočinek ke způsobům trávení volného času.

Respondenti první skupiny tráví volný čas i aktivitami a činnostmi jako jsou domácí práce a jiné zájmové aktivity v rodinném prostředí. Z toho vyplývá skutečnosti, že volí naplnění

volného času takovým způsobem, aby nemuseli být v přímém kontaktu s veřejností, a volí zejména nezaplatněné aktivity, což jde ruku v ruce s finanční situací respondentů. Jediné skupinové aktivity, které se účastní, jsou setkání s ostatními uživateli v Klubovně Duševního zdraví, o. p. s.

Tím, že respondenti mají možnost navštěvovat a trávit volný čas v Klubovně, dostávají se často do přímého kontaktu s ostatními uživateli. Jelikož první skupina respondentů Klubovnu navštěvuje dlouhodobě, koresponduje tomu i vnímání vztahu k ostatním uživatelům. Vztah považují za přátelský. Sociální síť těchto respondentů tvoří vedle rodiny i přátelé z Klubovny.

U druhé skupiny respondentů se způsob trávení volného času liší ve větším zájmu o získání informací, které pomáhají udržet lepší kontakt s realitou. Navíc do svého volného času nezahrnují aktivity Duševního zdraví, o. p. s. U této skupiny je zřejmá skutečnost, že nemají tak silné sociální kontakty s ostatními uživateli, ale jejich sociální síť je tvořena rodinou nebo přáteli mimo službu. Druhá skupina respondentů spíše kontakt s uživateli vnímá jako sociální oporu, tedy vztah založený na vzájemné pomoci, nikoli jako přátelství. Od respondentů využívající produkt dlouhodobě se dozvídají užitečné informace a rady, které přispívají k lepšímu zvládnutí onemocnění.

Všichni respondenti si ovšem uvědomují, že mají něco společného, a to onemocnění a s tím souvisejí následky. Považují se za členy jedné sociální skupiny, pro kterou je charakterizující duševní onemocnění. V této sociální skupině se cítí dobře, protože se dočkají porozumění od druhých, kteří rozumí tomu, o čem respondent hovoří.

V případě nepříznivé situace, jejíž zvládnutí je nad respondentovy síly, zastává důležitou roli rodina. Sociální síť tvořena členy rodiny je u všech respondentů zřejmá. První skupina respondentů se také zmiňuje o Duševním zdraví, o. p. s. U psychotických uživatelů může trvat i několik let, než se vytvoří vztah založený na důvěře. Respondenti z první skupiny, kteří od počátku služby navštěvují odpolední aktivity pod vedením stejné osoby a účastní se různých akcí, mají za ty roky vytvořenou důvěru k zaměstnancům Duševního zdraví, o. p. s., a proto se na ně v nepříznivých situacích obrací.

Akce pořádané Duševním zdravím, o. p. s. přináší respondentům příjemné vzpomínky a zážitky. Zejména respondentům první skupiny zůstaly v paměti akce, při níž mohli být v kontaktu s ostatními uživateli služby. U těchto respondentů se projevuje snaha trávit více

času s uživateli i mimo nabízený produkt Duševního zdraví, o. p. s. Postupně se osamostatňují a stávají se soběstačnějšími. I když se jedná o akce, které nejsou součástí služby, jsou domluveny pouze mezi uživatele služby, nejčastěji mezi uživateli navštěvující Klubovnu. U první skupiny je zřejmá skutečnost, že se těší na akce a aktivity, které jsou spojeny s ostatními uživateli služby, popř. rodinou. Pro tyto respondenty je důležité být „ve svém“ prostředí. U respondentů druhé skupiny je zřejmé větší zapojení do veřejného života, protože se zmiňují i o příjemných zážitcích z veřejných akcí.

Akce Duševního zdraví, o. p. s. jsou nejenom příjemnými vzpomínkami, ale zároveň akcemi, na které se respondenti obou skupin těší. V jejich životech jsou tedy i chvíle, kdy mohou vystoupit ze svého více méně stereotypního způsobu života.

o **Zhodnocení vlivu produktu na kvalitu života respondentů**

Produkt Duševního zdraví, o. p. s. výrazným způsobem přispívá ke zkvalitnění života všech respondentů, a to z důvodu zprostředkování kontaktu s lidmi a udržování si kontaktu s realitou. Navázali zde nové sociální kontakty, které udržují i mimo Duševní zdraví, o. p. s., smysluplně tráví volný čas a rozvíjí se. Uvědomují si, co je všechno spojuje, do jaké sociální skupiny patří.

Respondenti z první skupiny si na základě dlouholetého využívání služby na službu svým způsobem „zvykli“ a soustřeďují se spíše do prostředí s ostatními uživateli. Tito respondenti se scházejí v Klubovně, která jim nabízí možnosti trávit čas mezi osobami se stejnými problémy, být s nimi v kontaktu. Jejich sociální síť a volný čas jsou spojeny s produktem Duševního zdraví, o. p. s. Podobně je tomu s různými akcemi – nejvíce vzpomínají a zároveň se těší na akce v rámci Duševního zdraví, o. p. s.

U respondentů z druhé skupiny je zaznamenáno vnímání rozdílu mezi zdravými a nemocnými. Produkt Duševního zdraví, o. p. s. spíše považují za pomoc při uvědomění si, kdo jsou. Ostatní uživatele berou za sociální oporu. Přesto se snaží se zdravými zůstat v kontaktu a navštěvují s nimi různé akce. Jejich sociální síť je tvořena rodinou, uživateli služby, ale i lidmi z vnějšího prostředí.

6.3 Doporučení pro další fungování Duševního zdraví, o. p. s.

Při realizaci rozhovoru jsem zjistila, že respondenti nemají jasnou představu o tom, co je sociální služba Klubu Denního stacionáře. V mnohých případech tato služba byla zaměňována za Denní stacionář v Přerově. Prvním doporučením je více s nimi hovořit o možnostech této služby, která nespočívá pouze v odpoledních aktivitách, ale i v poradenství, podpoře při hledání zaměstnání apod. Rozlišovat tedy činnost denního stacionáře od činnosti sociální služby. Zejména směřovat k osamostatnění uživatelů, aby službu nemuseli využívat.

U osob, které navštěvují Duševní zdraví, o. p. s. dlouhodobě, je rizikem navyknutí se na tuto službu natolik, že přestanou vynakládat úsilí na zapojení se do běžné společnosti. Bude pro ně dostačující osobní rozvoj v té rovině, která je v nabídce produktu Duševního zdraví, o. p. s. Skutečnost, že Klubovnu navštěvují převážně dlouhodobější uživatelé, může vést k vytvoření si jakési komunity a stagnace při zapojení se do běžného společenského života. Z tohoto důvodu bych doporučila zpřístupnit Klubovnu nejenom osobám, které prošli Denním stacionářem při Psychosociálním centru v Přerově, ale i ostatním občanům s duševním onemocněním v Přerově nebo v jeho okolí – samozřejmě na základě předložení doporučení svého psychologa nebo psychiatra.

Na základě získaných dat během rozhovoru jsem dospěla k názoru, že organizace by se měla zaměřit nejenom na samotné uživatele služby, ale více zapojit i jejich rodiny. Rodina je uváděna jako základ sociální sítě respondentů. Pokud dojde ke spolupráci s rodinou uživatele, je možné dosáhnout většího vlivu na kvalitu života jedince a většímu porozumění onemocnění a poskytnutí odpovídající podpory a pomoci, která uživatele vede k zapojení se do běžného způsobu života, nikoli k setrvávání doma u rodičů. Určitě by bylo přínosné umožnit rodičům uživatelů setkávat se i s ostatními rodiči, kteří mají stejné problémy. Byla by to obdoba středního Klubu Denního stacionáře s tím rozdílem, že by se ho účastnili rodiče uživatelů.

Duševnímu zdraví, o. p. s. bych doporučila i zvýšení publicity. Do této doby nejsou zprovozněny internetové stránky, v Přerově o této organizaci mnoho lidí neví – tato organizace není vidět. Jelikož pro své uživatele dělá mnoho a je prokázán její vliv na kvalitu života občanů s duševním onemocněním, měla by svojí činnost představit i širší veřejnosti. S tím taktéž souvisí osvěta veřejnosti. Jak již byla uvedena informace, duševnímu onemocnění se

věnuje málo pozornosti, a to i navzdory narůstajícímu počtu osob s tímto onemocněním. Proto doporučuji pořádat více přednášek, besed, akcí, do kterých budou zapojeni jak občané s duševním onemocněním, tak i širší veřejnost.

Výrazným krokem dopředu by bylo lepší zapojení uživatelů do pracovního procesu, což v dnešní době není jednoduchou záležitostí z hlediska dopadů hospodářské a finanční krize, kdy řada firem zaniká s tím zanikají i pracovní místa.

ZÁVĚR

Neziskové organizace zastávají důležitou funkci v každé společnosti, v životě každého z nás. Jejich činnost přispívá ke zkvalitnění života nejenom znevýhodněným skupinám, které pomoc a podporu potřebují bezpochyby nejvíce, ale výrazně přispívá ke kvalitě života všech spoluobčanů žijících v místě, popř. v okolí působení organizací. Produkty neziskových organizací se odvíjí od potřeb a zájmu občanů v obci – důležité je tyto potřeby a zájmy zmapovat a teprve potom založit, popř. zřídit nebo podporovat neziskovou organizaci s odpovídajícím produktem. Čím více potřeby a zájmy občanů budou pokryty, tím větší je předpoklad spokojeného a je možné tvrdit, že i „bezpečnějšího“ života v obci.

Jelikož snahou každé obce by mělo být zajistit podmínky pro kvalitní život svých občanů, zmapování jejich potřeb a zájmů by nemělo být podceňováno. Naopak přispěje k zjištění, které neziskové organizace v obci je potřebné finančně podporovat více, protože po jejich produktech je větší poptávka, a které méně. Důležité je rozlišit organizace na ty, které skutečně svojí činností přispívají ke zkvalitňování života občanů, a na organizace, které jenom těží ze znevýhodněného postavení druhých.

Součástí neziskového sektoru, který se od roku 1989 neustále rozvíjí a mění, jsou různé typy neziskových organizací, jejichž fungování je výrazně ovlivněno aktuální legislativou dané země a také schopností neziskové organizace dosáhnout na finanční zdroje, zajistit materiální a lidské zdroje. V podmínkách české společnosti patří k nejrozšířenější právní formě nestátní neziskové organizace občanské sdružení, nejméně rozšířenou formou jsou nadace. Jednotlivé právní formy nestátních neziskových organizací jsou upraveny specifickými zákony, jejichž různé úpravy je důležité sledovat a reagovat na ně.

Neziskový sektor ČR není tvořen pouze nestátními neziskovými organizacemi, ale i organizacemi příspěvkovými, které jsou financovány přímo ze státního rozpočtu. Na jednu stranu mají stabilnější zdroj financování, na druhou stranu je nutné si uvědomit, že tento zdroj nemusí fungovat věčně. Z tohoto hlediska státní a nestátní neziskové organizace, které nespolehají na jeden zdroj financování, ale používají vícezdrojového financování, mají větší předpoklady pro udržení existence i v době dopadů hospodářské a finanční krize, kdy dochází ke krácení dotací ze státního rozpočtu. V této době postavení neziskových organizací nabývá na významu. Jejich pomoc a podporu vyhledává více a více lidí, a to i tací, kteří si třeba nikdy nemysleli, že zrovna oni se budou poptávat po produktu neziskové organizace.

Za celospolečensky závažné problémy v ČR je možné považovat stárnutí obyvatelstva a dopady duševního onemocnění. O produktech neziskových organizací, které jsou určeny znevýhodněným skupinám důchodového a předdůchodového věku, se hovoří ve větší míře v porovnání s produkty určenými duševně nemocným. Této znevýhodněné skupině veřejnost nevěnuje dostatečnou pozornost. Z tohoto důvodu došlo k realizaci kvalitativního výzkumu v Duševním zdraví, o. p. s. v Přerově, jejíž produkt je určen právě této znevýhodněné skupině.

Cílem bakalářské práce je popsat vliv produktu Duševního zdraví, o. p. s. na kvalitu života osob s chronickým duševním onemocněním, a to v oblastech psychického stavu a osobního rozvoje, volného času a sociální sítě. Na základě provedení výzkumu a analýzy získaných dat jsem dospěla k názoru, že kvalita života duševně nemocných se odvíjí od možností být mezi lidmi, mít si s kým povídat, někomu věřit a od možností rozvíjet svoje schopnosti, znalosti a dovednosti. Jelikož všichni respondenti dokáží říci, v čem jejich život produkt Duševního zdraví, o. p. s. ovlivnil, uvědomují si, že je to posunuje dopředu, mohou žít kvalitnější život, a to z důvodu lepšího psychického stavu, možnostmi neustále se rozvíjet v rámci vzdělávacích a aktivizačních činností, smysluplně trávit volný čas bez výrazných finančních nákladů a z důvodu rozšíření sociální sítě kolem sebe, zejména v důsledku navázání kontaktu s ostatními uživateli produktu Duševního zdraví, o. p. s.

Při zvažování možnosti, jak zvýšit kvalitu života občanů s duševním onemocněním jsem dospěla k názoru, že neexistuje žádné opatření, které by působilo na všechny znevýhodněné občany stejnou měrou. Proto jsem svojí pozornost soustředila na zlepšení činnosti organizace jako celku. Dle mého názoru větší otevřenost služby, tzn. nejenom pro potenciální uživatele z řad pacientů Denního stacionáře Psychosociálního centra, dále zviditelnění organizace – co nejdříve dát do provozu internetové stránky a realizovat více osvětových akcí, efektivnější vysvětlení rozdílu mezi denním stacionářem a sociální službou by mohlo vést ke zlepšení celkové činnosti organizace a k objevení nových možností, jak přispět ke zkvalitnění života této skupiny občanů.

Na závěr práce bych ráda uvedla slova respondenta X2, která mě usvědčila v tom, že zdraví by se měl každý vážit a zbytečně jej nepokoušet:

„Zdraví. To je pro mě nejdůležitější. A pak peníze. Kdybych byl zdravý, tak ty peníze bych si nějak vydělal. Ale bez toho zdraví...“

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY**Monografická publikace**

- [1] FRÍČ, P. Aktivity a potřeby neziskových organizací v ČR. Praha: Agens a ICN, 1998. 61 s. ISBN 80-902633-0-5.
- [2] HENDL, J. Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace. Praha: Portál, 2005. 408 s. ISBN 80-7367-040-2.
- [3] GAVORA, P. Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000. 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
- [4] POSPÍŠIL, M. a kol. Neziskové organizace a jejich funkce v demokratické společnosti. Brno: Společnost pro studium neziskového sektoru, o. s., 2009. 32 s. ISBN 978-80-904150-3-4.
- [5] REKTOŘÍK, J. a kol. Ekonomika a řízení neziskových organizací. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 118 s. ISBN 80-210-1810-0.
- [6] REKTOŘÍK, J. a kol. Organizace neziskového sektoru. Praha: Ekopress, 2007. 187 s. ISBN 978-80-86929-25-5.
- [7] ŠEDIVÝ, M.; MEDLÍKOVÁ, O. Úspěšná nezisková organizace. Praha: Grada Publishing, a. s., 2009. 160 s. ISBN 978-80-247-2707-3.
- [8] ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ, K. a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

Části monografické publikace

- [9] MAJDUCHOVÁ, H. a kol. Neziskové organizácie. Bratislava: SPRINT, 2004. Neziskové organizácie v trhovej ekonomike, s. 11-31. ISBN 80-88848-59-8.
- [10] OTRUSINOVA, M. Hospodaření nepodnikatelských organizací: Studijní pomůcka pro distanční studium. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Academia centrum, 2009. Neziskové organizace v České republice, s. 6-12. ISBN 978-80-7318-789-7.
- [11] PAYNE, J. a kol. Kvalita života a zdraví. Praha: TRITON, 2005. Kvalita života a její význam pro medicínu a zdravotnictví, s. 205-216. ISBN 80-7254-657-0.
- [12] PAYNE, J. a kol. Kvalita života a zdraví. Praha: TRITON, 2005. Kvalita života v kontextu všedního dne, s. 217-233. ISBN 80-7254-657-0.

- [13] SCHAAD, Martina. Neziskové organizace v ekonomické teorii: analýza vývoje a motivace bezplatných dobročinných aktivit. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. Ekonomická teorie neziskových organizací, s. 1-79. ISBN 80-210-1971-9.

Článek

- [14] Magistrát města Přerova. Vyplatí se městu organizovat veřejnou službu? Přerovské listy: Měsíčník Magistrátu města Přerova. 2010, č. 2, s. 3.
- [15] PĚČ, O. et al. Sociální práce: Sociální práce s lidmi s duševní nemocí. České Budějovice: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008. 134 s.
- [16] RAKUŠANOVÁ, P. Třetí sektor a občanská participace v České republice. Naše společnost. 2003, č. 3-4, s. 31-34.
- [17] VAJDOVÁ, T. Zpráva o neziskovém sektoru v České republice [online]. S.l.: Rada vlády pro nestátní neziskové, 2004, s. 38 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.culturenet.cz/res/data/002/000331.pdf>>.
- [18] ZVONÍKOVÁ, A. Duševní poruchy jsou stále častější příčinou invalidity. Práce&sociální politika: noviny Ministerstva práce a sociálních věcí ČR [online]. 2008, 7/8, [cit. 2011-04-16]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5576/PSP_07-08_08_big.pdf>.

Příspěvek ze sborníku

- [19] SVOBODOVÁ, J. Kvalita života. In Národní program výzkumu na léta 2004–2009: Moderní společnost a její proměny [online]. S.l.: S.n., 2007 [cit. 2011-04-18]. Dostupné z WWW: <http://kvalitazivota.vubp.cz/prispevky/soudoba_sociologie_II_kvalita_zivota-svobodova.doc>.

Elektronická publikace a článek

- [20] ČEPELKA, Oldřich. Průvodce neziskovým sektorem Evropské unie II. díl [online]. Liberec: Občanské sdružení Omega, 2003 [cit. 2011-04-27]. Sociální ekonomika a sociální inkluze, s. Dostupné z WWW: <<http://www.kr-plzensky.cz/file.asp?name=1003958040219153617.pdf&folder=639>>.

- [21] ŠEDIVÝ, Marek. Zahraniční okénko. Svět neziskovek [online]. 2009, č.3, [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://new.neziskovky.cz/sdata/zpravodaj_Svet_neziskovek_03_cerven_2009.pdf>

Web a webové stránky

- [22] Fokus Tábor [online]. 2007 [cit. 2011-04-27]. Co je duševní onemocnění. Dostupné z WWW: <<http://www.fokustabor.cz/co-je-dusevni-onemocneni.html>>.
- [23] Fórum dárců. Fórum dárců [online]. 2010 [cit. 2011-04-01]. Co je to Nadační investiční fond (NIF)? Dostupné z WWW: <<http://www.donorsforum.cz/nadace-a-fondy/nadacni-investicni-fond.html>>.
- [24] Nepíše.cz [online]. 2010 [cit. 2011-04-27]. Když se řekne psychóza. Dostupné z WWW: <<http://schizofrenie.nepise.cz/26222-kdyz-se-rekne-psychoza.html>>.
- [25] Neziskovky cz., o. p. s. Neziskovky cz. [online]. 2007 [cit. 2011-04-27]. Katalog neziskovek. Dostupné z WWW: <<http://neziskovky.cz/katalog/>>.
- [26] Neziskovky.cz, o. p. s. Neziskovky cz. [online]. 2008 [cit. 2011-02-04]. O neziskových organizacích. Dostupné z WWW: <<http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/co-to-je-neziskovy-sektor/>>.
- [27] Neziskovky cz., o. p. s. Neziskovky cz. [online]. 2008 [cit. 2011-04-17]. Aktualizovaná statistika počtu NNO v letech 1990-2010. Dostupné z WWW: <<http://neziskovky.cz/cz/fakta/neziskovy-sektor-v-cr/statistika/>>.
- [28] Ministerstvo vnitra ČR. Portál veřejné správy České republiky [online]. 2003-2011 [cit. 2011-04-01]. Neziskový sektor. Dostupné z WWW: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/696/_s.155/17214?ks=1582>.
- [29] MPSV. Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. 2009 [cit. 2011-04-16]. Aby státní i nestátní neziskové organizace byly úspěšné.... Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/7721>>.
- [30] MPSV. Registr poskytovatelů sociálních služeb [online]. 2011 [cit. 2011-04-27]. Dostupné z WWW: <http://iregistr.mpsv.cz/socereg/hledani_sluzby.do;jsessionid=1AE2C1B0195CFE40D6334389882824C4.node1?SUBSESSION_ID=1303928013478_1>.

- [31] PETERKOVÁ, M. Deprese [online]. 2008 [cit. 2011-04-27]. Typy deprese. Dostupné z WWW: <<http://www.deprese.psychoweb.cz/deprese-uvod/typy-deprese>>.
- [32] Vláda ČR. Vláda České republiky [online]. 2010 [cit. 2011-04-27]. Rada vlády pro nestátní neziskové organizace. Dostupné z WWW: <<http://www.vlada.cz/cz/ppov/rnno/zakladni-informace-767>>.

Zákony

- [33] Zákon č. 586/1992 Sb. ČR, o daních z příjmů ve znění pozdějších předpisů.
- [34] Zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech, včetně jeho novel.
- [35] Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech ve znění pozdějších předpisů.
- [36] Zákon č. 108/2006 o sociálních službách.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod.	a podobně.
atd.	a tak dále.
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
např.	například
NNO	nestátní neziskové organizace
NO	neziskové organizace
NIF	Nadační investiční fond
obr.	Obrázek
o. p. s.	obecně prospěšná společnost
o. s.	občanské sdružení
popř.	Popřípadě
p. o.	příspěvková organizace
RNNO	Rada vlády pro nestátní neziskové
s. r. o.	společnost s ručením omezeným
tab.	Tabulka
tj.	to je
tzn.	to znamená

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obr. 1 Funkce NO jako přispěvatelů do společenských subsystémů.....	19
Obr. 2 Počet základních typů NNO v jednotlivých letech 1990 – 2010.....	24
Obr. 3 NO v Přerově podle právní formy v roce 2011.....	33

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 Pestoffovo uspořádání hospodářství	15
Tab. 2 Členění NO ve vztahu k principům financování	21
Tab. 3 Základní kritéria členění NO	22
Tab. 4 Cílová skupina a podporovatelé.....	27
Tab. 5 Členění produktu NO.....	27
Tab. 6 Příklady služeb a u vybraných oblastí působení NO	28
Tab. 7 Vybrané sociální služby v Přerově, 2011	32

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Ukázka transkripce rozhovoru 2.....72

PŘÍLOHA P I: UKÁZKA TRANSKRIPCE ROZHOVORU 2

Respondent X2 přišel na základě předchozí domluvy ve 12.15 hod dne 19. dubna 2011 do kanceláře sociální pracovnice Duševního zdraví, o. p. s., kde jsem na něj chvíli čekala. Respondentovi jsem nabídla možnosti výběru místnosti pro realizaci rozhovoru. Vybrána byla jídelní místnost, v níž se respondent cítí nejlépe.

Úvodní otázky (doba trvání: 5 minut)

Úvodní otázky byly zaměřeny na zjištění, jak se cítí, mluvili jsme o slunečném počasí, které na respondenta působí příznivě a několik minut jsme věnovali tématu oběd a co má rád. Po několika minutách, kdy se podařilo vytvořit příjemnou atmosféru a na respondentovi bylo znát uvolnění, jsem začala se seznámením účelu rozhovoru, s tématem práce a k čemu rozhovor využiji. Dále jsem uvedla přibližnou dobu trvání rozhovoru a počet otázek. Zdůraznila jsem zachování anonymity, možnost výběru kódu a nabídla možnost přečíst si transkripci rozhovoru před zveřejněním. Nabídla jsem i možnost seznámení se s finální podobou práce – není potřeba. Dále jsem se zeptala, zda nebude problém, když si během rozhovoru budu dělat poznámky - souhlasil. Respondent všemu porozuměl a souhlasil. Transkripci rozhovoru nevyžaduje.

Hlavní otázky (doba trvání: 25 minut)

1. Jak dlouho jste uživatelem služby KDS?

X2: Zhruba 12 let, ale z toho 2 roky jsem nedojížděl, protože to bylo finančně náročné.

V: Někdy je obtížné vyjít s financemi.

2. Co Vás vedlo k rozhodnutí využívat službu?

X2: Určitě nemoc a ztráta některých kamarádů. Chtěl jsem být mezi lidmi, nezakrňt, nebýt sám v bytě.

3. Které z pravidelných aktivizačních a vzdělávacích činností nabízených Duševním zdravím, o. p. s. navštěvujete nebo byste chtěl(a) navštěvovat? A z jakého důvodu?

X2: Tak dobré bylo cvičení, když jsem byl na hodině. Potom i tu angličtinu a sem tam docházím na Klub.

V: A z jakého důvodu tyto aktivity?

X2: Teď nic nenavštěvuji, nemám peníze, abych mohl dojíždět. Jen když jdu k lékaři nebo mám cestu nebo se chci podívat do klubovny.

V: Kdybyste dojíždět mohl, tak proč byste navštěvoval uvedené aktivity?

X2: Angličtině jsem se věnoval, ale teď bych to těžko zvládal, ale chtěl bych. V Klubovně se setkávám s ostatními, zjišťuji co druzí, pořádáme různé aktivity, ale nejezdím tam často, nepocházím z Přerova, cesta drahá. A cvičení, tak po cvičení můžu jít rovnou do Klubovny, mám jak strávit čas, mám dobrý vztah k pohybu a aspoň bych se protáhl a naučil se cviky.

4. V čem Váš život služba KDS ovlivnila?

X2: Přežil jsem nudnou zimu. V zimě není moc co dělat. Taky jsem navázal nová přátelství. Zrovna dnes, když jsem tady, tak si jdeme sednout s jedním uživatelem služby. Na to se těším.

5. Co Vám v životě dělá největší radost?

X2: To je těžké...ale posezení s velmi dobrými přáteli. A taky povídání si s nimi.

V: Přáteli máte na mysli koho?

X2: I odsud, ale i od nás. Třeba i se sousedy mám dobrý vztah, už tam bydlím několik let, znají mě a ví, že jsem nemocný, ale už si na to zvykli a normálně se se mnou baví. Zním tam dost lidí.

6. Co je Vaší nejdůležitější hodnotou v životě?

X2: Zdraví. To je pro mě nejdůležitější. A pak peníze. Kdybych byl zdravý, tak ty peníze bych si nějak vydělal. Ale bez toho zdraví.

7. Během různých aktivit a činností KDS jste v kontaktu s ostatními uživateli služby. Jak byste popsal (a) Váš vztah k ostatním uživatelům?

X2: Přátelský vztah. Se všemi se snažím scházet, proto chodím do Klubovny. S některými chodím jen tak posedět a povykládat si i mimo Klubovnu.

V: Je hezké, že jste tady našel někoho, s kým se cítíte dobře.

8. Co pro Vás znamená být v kontaktu s ostatními uživateli služby?

X2: Já nevím. Je to pohoda. Cítím se tam dobře, všichni jsme stejní. Víc mi vyhovuje, když přijdu do Klubovny a je tam moc lidí. Kolikrát když přijdu a je tam málo lidí, není tam taková sranda.

V: Tomu rozumím.

9. Kde se většinou cítíte dobře, uvolněně a sám/sama sebou?

X2: V našem parku, kde teď bývá hodně lidí a hezké slečny, hlavně teď když je pěkně.

10. Když dojde k nepříjemné situaci, s níž si nevíte rady, na koho se ve svém okolí obracíte?

X2: Asi na Vás. Když on nikdo není po ruce.

11. Co je náplní Vašeho běžného dne?

X2: Vzbudím se, jdu na nákup, pak do stacionáře, většinou peru, pak uvařím. Odpoledne jdu na procházku nebo sednu na kolo, věnuji se nějakému pohybu. Večer spíše už odpočívám u televize nebo rádia.

V: Mohl byste mi upřesnit, co máte na mysli „nějakým pohybem“?

X2: Ještě doma zvedám činky, je to dobré na deprese – aspoň mně to pomáhá. Jsem z vesnice, jsem zvyklý na těžkou práci. Rodiče žijí dosud na vesnici, jezdím za nimi a pomáhám s těžkou prací.

12. Na které společenské, kulturní nebo sportovní akce máte příjemné vzpomínky a zážitky?

X2: Byl jsem u nás v parku, díval jsem se na pochod. Jinak nevím.

V: A v poslední době jste si nikam nevyšel?

X2: Chodím k nám na náměstí, kde bývají různá vystoupení. Je to tam zadarmo, takže jsem rád. A potom do té Klubovny anebo jsem byl tady na oslavě narozenin jednoho uživatele služby. To bylo fajn, měli jsme chlebíčky, zákusky, potom jsme šli s některými sednout ven, trochu se to protáhlo a na druhý den jsem si musel vzít ze stacionáře volno. Ale nemůžu chodit ven pořád, všechno stojí peníze. To bylo výjimečné.

13. Jakým způsobem vyplňujete svůj volný čas? Co Vás baví?

X2: Chodím na procházky, jezdím na kole, když je hezky. Občas zajdu posedět s klubovňáky, když mám cestu k lékaři, tak pak se stavím i do Klubovny. Ale to tak 1krát měsíčně. Tam třeba hrajeme stolní tenis a plánujeme různé akce. Hlavně chci být mezi lidmi, ale nemám peníze, abych někam chodil často. Ale chtěl bych. Aspoň že můžu jít do té Klubovny za ostatními.

14. Na co se v nejbližší době těšíte a proč?

X2: Na víkend jak pojedu za rodiči. Dokonce jednou jsem tam byl na kole, a to je docela daleko.

V: U rodičů máte v plánu co dělat?

X2: Budu na zahradě s neteřemi. A musím posekat trávu. Rodiče jsou starší, takže jim takhle pomáhám. A rád to dělám, jsem zvyklý na těžkou práci, jsem tam každou chvíli. S rodiči v domě nebydlím, snažím se utáhnout byt sám, ale je to těžké, když mám jenom důchod.

Ukončovací otázky (doba trvání: 7 minut)

Navázala jsem na jeho poslední slova, že se těší na setkání s kamarádem. Ještě jsme rozebrali, kam půjdou a jak dlouho plánuje se zdržet. Předtím než opustil místnost, jsem se zeptala, zda se nechce vrátit k některé z otázek, něco popř. doplnit nebo se podívat do mých poznámek. Na to mi projevil velikou důvěru a řekl, že mi věří a že k ničemu se vracet nechce.

Respondentovi jsem poděkovala za ochotu věnovat mi čas. Popřála pěkný den a příjemné posezení s kamarádem. Na konec jsme si podali ruku a v příjemné atmosféře jsme se rozloučili.

Rozhovor byl ukončen ve 12. 45 hod.

Doba trvání rozhovoru celkem: 37 minut